

pavel janoušek o dějinách regionální literatury str. 6
božena správcová o vaňkově nezahradě str. 8
finský říjen str. 9
rozhovor s organizátory festivalu den poezie str. 10
znovu o angažované literatuře str. 13
básně martina davida a michaela lorence str. 16 a 17
povídka adama el chaara str. 18

20/10/2011; 30 Kč

www.itvar.cz

tvár
LITERÁRNÍ OBTÝDENÍK

17

zmíráme na hypertrofii ekonomiky

ROZHOVOR
S TÁNOU FISCHEROVOU

foto Karel Cudlín

Martin David

ZEMĚ LIDÍ POŠINUTÝCH

(náčrt hrůzovládneho snu)

*Připadalo ti to hrůzné, běsů plné!
(tak i bohapusté, absurdní!)
když ti včera ve vlaku,*

*ve vlaku zastihujícím krajinu
s nepoznávanou řekou a městy,
bylo zvláštním agentem sděleno.*

*Že „veškeré obyvatelstvo zdejší
rozděluje se v čase zešílevším
na primitivy – a dementy.“*

*Zde prý „častý tzv. vzdělanec
bez tzv. selského rozumu
postupně stává se dementem...“*

*Noc: nebývale chladná, fialová.
Bratře... pojd'... ukaž tvář...
přilož chrastí do ohně...*

Táňa Fischerová (nar. 1947 v Praze), herečka, aktivistka a poslankyně Parlamentu ČR v letech 2002–2006, po dvou letech studia na brněnské Janáčkově akademii múzických umění nastoupila do pražského Činoherního klubu, odkud musela v roce 1973 odejít. Hostovala v různých divadlech, spolupracovala zejména s Janem Kačerem a Evaldem Schormem, hrála v řadě filmů. Knižně vydala soubory povídek *Lydiiny dveře* (*Občanské sdružení Porozumění*, 1994) a *Bílý den* (*Troja*, 1999), dále knihu rozhovorů *Nežít jen pro sebe* (*Portál*, 2002), které s ní vedla Daniela Brůhová, a koláže a kompaktní disk s poezií minulých staletí, zhudebněnou Danielem Dobiášem *Jeden čas seje, jeden plody sbírá* (*Svatošovo nakladatelství*, 2002).

CHÁPAT VÝZNAM SLOVA

Vaše kniha povídek *Lydiiny dveře*, kterou jste vydala v roce 1994, bývá označována jako humanitární výtisk. Můžete upřesnit, co se tím myslí, případně jak a proč vznikla?

Tímto termínem máme na mysli, že kniha nebyla určena k prodeji, vydalo ji občanské sdružení a rozdávala se na různých akcích s tematikou postižených dětí. Povídky vznikly v průběhu několika let a já jsem jich několik dala na veřejnost právě u příležitosti takového večera ve Viole. Protože se zdálo, že oslovily přítomné, rozhodli jsme se, že je vydáme pro tento okruh lidí. Posléze ale vyšla další kniha povídek pod názvem *Bílý den* a ta už v prodeji byla. Část povídek byla z první knihy, část byla nová.

Co bylo tím hlavním impulzem, díky kterému jste se pustila do psaní?

Krise středního věku. Když mi bylo čtyřicet, dostavila se jako asi u každého. Rozpadl se mi dlouholetý vztah a začala jsem si pro sebe psát. Kupodivu mi to pomáhalo dostat

se nad sebe a vidět se z větší výšky. Pak už jsem se k psaní vracela, kdykoli mě něco oslovilo nebo vykojilo.

Jak jste se z té výšky viděla? A pokračujete v tom i dnes?

Nešlo tolik o mě osobně, jako spíš o to, pochopit situaci, ve které se nacházím, a nebrat věci jako křivdu, která se mi děje. To „dostat se nad sebe“ pomáhá. Vždycky se má člověk asi pokoušet dívat se na věci z větší výšky. Vypadají pak jinak než v detailu, kde se často neorientujeme. Dnes píšu pouze občas, spíše proto, že mám málo času a jsem soustředěná na jiné věci. Ale určitě jsem se s psaním nerozloučila navždy.

Ještě k těm humanitárním snahám... Není příliš běžné, že by se na nich nějak zvláště podíleli zrovna spisovatelé. Jak tuhle absenci angažovanosti českých literátů vnímáte?

Myslím, že čeští literáti to většinou nemají snadné. Psaním se užívá málokdo a chtít po nich ještě, aby vydávali huma-

nitární výtisky, by bylo příliš. I tak mnoho umělců dává svá díla zdarma v různých aukcích a mnoho z nich dostává mizivé honoráře. Kromě toho je to spíše věcí vydavatele, jak s knihou naloží, a ten také musí prosperovat, chce-li se udržet na trhu. Já mám to štěstí, že se živím jinak a navíc nejsem spisovatelka. Psaní mě baví, ale jsem v tomto oboru amatér.

Měla jsem spíš na mysli určitou celospolečenskou aktivitu, při níž by byli spisovatelé víc vidět a která by se odrážela i v jejich textech...

Někteří spisovatelé vidět jsou. Ale jinak si tuto otázku kladu také. Obecně se teď říká, že doba, kdy spisovatelé byli jistým svědomím národa a jejich slovo mělo význam, je pryč. Na výsluní jsou lidé, kteří umějí vařit, a každý, kdo se mihne na obrazovkách zejména komerčních televizí. Je to ale smutný obraz doby, která moudré

zmíráme na hypertrofii ekonomiky

ROZHOVOR S TÁŇOU FISCHEROVOU

lidi a osobnosti nejenom nevyhledává, ale přímo odstraňuje z centra pozornosti. Pokud jde o texty, zdá se mi, že se většina vyhýbá pravdivé analýze současnosti. Já osobně ji postrádám.

Ptám se i proto, že mě samotnou zarazilo, jak snadno jsme si nechali de facto zrušit *Obec spisovatelů*. Pomineme-li skutečnost, že v jejím účetnictví došlo k menšímu a zřejmě neúmyslnému pochybení, což mělo za následek zastavení dotace ze strany státu, s čím si myslíte, že takový krok souvisí obecně?

Se smutkem musím konstatovat, že tento stát obecně nepřeje. Neměli jsme štěstí ani na ministry kultury, ani na osvědčené politiky, kteří chápou, že kultura je pro každý stát nezbytná. Že podnikání bez kultury se změní v džungli, lidé se promění v konzumní živočichy a duše bude hynout. Jen začínám mít dojem, že to není náhoda, ale záměr. Lidé bez vzdělání a bez kultury se lépe ovládají. Na zániku kultury se pracuje už delší dobu.

Jde-li o záměr, nebyl by pak na místě nějaký adekvátní odpor? A pokud ano, jakou by měl mít podobu?

Problém je v tom, že si toho mnozí nevšimli, protože jsou součástí hlavního proudu a zdá se jim, že je všechno v pořádku. Občasný problém považují pouze za selhání jednotlivců nebo „spalničky“ dobrého systému. Potom je těžké se nějak sjednotit. Jinak ale odpor zaznívá v jednotlivých případech, které se dotýkají části kulturní obce.

I k zániku *Obce spisovatelů* dochází téměř bez povšimnutí – na rozdíl od plánovaného zvýšení DPH na knihy, kolem kterého se rozpoutala vášnivá diskuze.

Události se na nás řítí příliš překotně a jedna aféra přehluší druhou. Zánik *Obce* je pro média marginální problém a týká se jen úzké hrstky lidí. Zvýšení DPH na knihy dopadne na velký okruh lidí, petici proti zvýšení jich podepsalo mnoho a demonstrace byla mediálně sledovaná. Protože se v kultuře, ostatně tak jako v jiných oborech, neustále odehrávají nějaké aféry, jako je slučování oper, odvolávání ředitelů, bourání domů, zmenšování peněz na živé umění a odebrání dotací, jeden neví, kam dřív skočit. Nakonec jsou všichni unaveni a mají pocit, že další a další akce nemají smysl.

Tu únavu a pocit marnosti naprosto chápu, ale netýká se to taky trochu toho, že když připustíme, že je nějaký problém marginální, pohřbíváme tím i jeho řešení?

Nemyslím si, že je to v tom, že považujeme problém za marginální. Spíše je těch problémů moc a stokrát nic umožnilo osla. Já si i na sobě uvědomuji, že jsem unavená, protože pořád běhám hasit nějaké požáry. My se angažujeme ve volném čase, stojí to velké úsilí, opakované schůzky, demonstrace, petice a výsledkem je v kladném případě malý úrok moci směrem k lepšímu řešení, v záporném se nestane vůbec nic a mezitím se rozhoří další ohně. Vzpomínám si, jak Vladimír Železný, jeden z aktérů televizní krize, tehdy řekl: „Nechte je, však oni nevydrží na ulici věčně.“

Má v sobě ještě dnes literatura, potažmo psané slovo, sílu něco měnit či k něčemu pozitivnímu přispívat?

Těžko se mi odpovídá. Pro starší generaci má literatura stále velký význam, ale pro mladou už asi zdaleka ne takový, i když výjimka z pravidla existuje vždycky. Mediální obrazy dnes slovo vytěsňují, ale ono stále něco znamená. Jsem přesvědčena, že vnímaví lidé se k psanému slovu budou uchylovat vždycky. Já osobně se čím dál tím víc obracím ke knize. Tam nacházím sílu a odvahu, kterou člověk potřebuje k životu. Ale nejde o mě, jde o budoucnost. Doufejme, že počet těch, kteří budou chápat význam slova, vlastní fantazie a vlastního úsudku, neklesne natolik, že by to civilizaci ohrozilo.

Po letních nepokojích v Londýně a v dalších městech přinesly *Lidové noviny* (20. 8. 2011) informaci o průzkumu, který mezi britskou mládeží provedla novinářka Harriet Sergeantová. Vyplulo z něj, že „63 % čtrnáctiletých bělochů z dělnického prostředí a přes 50 % čtrnáctiletých původem z Karibiku má čtenářské schopnosti na úrovni sedmi let a níže.“ Vaši terminologii: Nejsou schopni chápat význam slova. Je to dost alarmující, nemyslíte?

Ano. Svědčí to o selhání vzdělávacího systému v zemi, která patří k nejvyspělejším na světě. A o moci počítačů, které nahrazují slovo.

ZMĚNIT CELÝ SYSTÉM

Na slově, ale nejen na něm, stojí i divadlo. Jak je na tom podle vašeho názoru to současné?

Divadlo je v mých očích až na výjimky nakaženo zmarem. Dává člověku jenom prázdnou formu, která si hraje s různými významy jako s dětskými kostkami. Prázdnota sdělení mě děsí a já pomalu přestávám divadla navštěvovat. Jsem dítě šedesátých let a tehdy pro nás bylo divadlo a umění obecně zdrojem radosti, vedlo k zamýšlení, kladlo otázky po smyslu života a posilovalo radost z tvorby i životní odvahu. Každé divadlo mělo svoji specifickou tvář a nepodobalo se jinému. Peter Brook tehdy přece řekl, že divadelní Bůh sídlí v Praze. Ach, kde ta léta jsou?

Zkuste být konkrétnější.

Nechci uvádět konkrétní divadla, protože jejich tvorbu nesleduji soustavně, ale vycházím ze zkušeností, které mám. Klasika, ať už jde o Shakespeara nebo třeba Schillera, je téměř vždy deformovaná a základní téma zasuté pod nánošem prázdných symbolů. Mám ale ráda Divadlo v Dlouhé, abych uvedla opačný příklad. Tam jsem nebyla nikdy zklamaná. Nebo jsem ocenila operu *Zítřka se bude* Aleše Březiny v Národním divadle.

Já osobně, a nejsem sama, postrádám jak v divadle, tak ve filmu i v televizi kvalitní soudobou satiru. Kam vůbec zmizela? A proč se podle vás smrskává na prvoplánové trapnosti typu *Ivánku, kamaráde, můžeš mluvit?* či aktuálněji *Prezident Vykupčypitel?*

Kvalitní humor zmizel s Janem Werichem, Miroslavem Horníčkem a se všemi těmi „moudrými klauny“. Dnes se nikoli náhodou nazývají všichni „baviči“. Nemají jinou snahu, než bavit za každou cenu. K tomu patří vulgarita a rezignace na moudrost. Satira je součástí tohoto proudu, navíc bývá politická, a do toho se chce málokomu. Skutečná satira je nepohodlná, a tak je snadnější dělat si legraci ze sociálně slabých,

z korupce v nejnižších patrech státní správy a mluvit sprostě.

Nepřesouvá se pak reflexe doby a jejích problémů do, s prominutím, *fučkovacích žánrů*, jakými jsou například *hiphop*, *rap* či *street art*?

Jsem starší generace, takže mi tyto žánry nejsou blízké a nejsem přes ně expert. Jsou projevem mladé generace, která jimi reaguje na dobu, kterou nemá ráda. Podle mě jsou pouze negací a negace není program. Domnívám se, že jsou to žánry módní a okrajové, po kterých toho moc nezůstane.

Umírá nám tedy kultura na negaci, nebo spíš na byznys?

Řekla bych, že na oboje, a možná to spolu souvisí. Je-li kultura v rukou obchodníků a jde-li jen o peníze pro majitele, nutně musí být především jednoduchá a líbivá. Rezignuje pak na svoji původní funkci, která je podle mě jednou z cest k Bohu. Hledání přesahu je náročné a to je opak toho, co byznys požaduje. Mluvila jsem o reakci mladých a ti vámi zmínění jsou ke komerci a ke společnosti kritičtí. Odtud jejich negace.

Celý svět umírá na hypertrofii ekonomiky ve všech oblastech lidského života – i tam, kde vůbec nemá co dělat. Hubí kulturu, vzdělání, sociální smír, politiku, přírodu. Je nejvyšší čas se tomuto diktátu vzepřít tak, jako jsme se kdysi vzepřeli vládě jedné strany. Jakákoli jednostrannost je zhoubná. Dnes si ekonomika osvojuje vládu nad světem a výsledky jsou jasně vidět už teď. Jenom doufám, že v tom zápase o budoucnost světa to dojde lidem dřív, než bude pozdě.

Co je zapotřebí udělat, aby se náš život přestal odvíjet od toho, jestli někde na burze klesne nebo stoupne index PX?

Změnit celý systém. Ten současný už mele z posledního, ale jeho křeče nás všechny budou velice bolet.

Často vás je vidět tam, kde se bojuje o zachování různých dotací či grantů. Je tato praxe, jejímž prostřednictvím stát přispívá na kulturu, dostačující a za současného škrtacího trendu udržitelná? Pokud ne, jaké to může mít důsledky, případně čím a jak ji lze nahradit?

Systém dotací a grantů má své limity, protože také podléhá korupci. Je dobrý na jednoleté programy, ale ne na dlouhodobé kulturní aktivity. Mělo by být jasné definováno, kdo, za jakých okolností a za jakých pravidel má nárok na finanční podporu. Dnešní tržní politici se domnívají, že si kultura na sebe má vydělat sama. To ale není možné, protože kvalitní kultura, která nerezignuje na hlubší otázky a nejde jen po povrchu, nebude nikdy masová a nemůže si na sebe vydělat. Přesto ovlivňuje to nejkvalitnější jádro národa a odtud celou společnost. Proto se musí najít systém, jak zachovat kulturu nezávislou a svobodnou v tvorbě a umožnit jí důstojně žít. Je samozřejmě nutné vícezdrojové financování. Je třeba vytvořit rozhodovací orgány, do kterých členy budou nominováni různé kulturní instituce, avšak bez účasti ekonomů a politiků, a jejich výsledky je nutné respektovat. Samozřejmě jsou důležité i kontrolní orgány, ale měřítkem by měla být kvalita. Měl by se rozvinout systém, ve kterém se kultuře (vědě, vzdělání) bude dařit a nebude na státu závislá. Je v zájmu

společnosti, aby kultura, vzdělávání, věda a další obory prosperovaly, protože tak budou prosperovat všichni.

Škrty uskutečňované touto vládou jsou zhoubné ve všech oborech a budou mít katastrofální dopad na celou společnost. Přitom je obecně známo, že se miliardy ztrácejí ve veřejných zakázkách a trativodech všeho druhu. „Jánabráchismus“ zapustil kořeny ve všech odvětvích a vysává samu podstatu státu, finance i důvěru. Kdyby došlo k nápravě, škrty nebudou zapotřebí.

Jak tu nápravu ale začít realizovat? A jak z ní chcete eliminovat ekonomy a politiky?

Je to věc domluvy celé společnosti, že se každý z těchto oborů bude držet svého. Proto jsme založili už před pár lety politický subjekt s názvem *Klíčové hnutí*, které staví právě na trojčlennosti sociálního organismu, tj. oddělení tří jeho složek – ekonomiky, politiky a duchovního života (věda, kultura, vzdělávání, víra) – jedné od druhé. Každá z nich by měla působit samostatně. Rudolf Steiner na tyto tři části vztahuje tři hesla Francouzské revoluce *volnost, rovnost a bratrství* a říká, že *volnost* (svoboda) patří pouze do duchovní oblasti, ale nikoli do ekonomické a právní, *rovnost* naopak pouze do oblasti politicko-právní, ale ne do druhých dvou, a ekonomice přisoudil *bratrství*, to znamená dělbu práce a spolupráci. Dnes vzniká chaos i proto, že např. svobodu aplikují všichni do všech dalších oblastí, kam nepatří a kde působí zhoubně. V podstatě každý dnes mluví o korupci, kterou způsobuje právě spojení politicko-ekonomických kruhů. Přijmeme-li myšlenku, že se ekonomika a politika musí zásadně oddělit a duchovnímu životu nechat skutečnou svobodu a nezasahovat do něj tak, jak to dělali komunisté za minulého režimu a jak to dělají ekonomové za toho současného, pak jsme na cestě řešení obří korupce a nespravedlnosti, která zachvátila celý systém. Dnes už dokonce každý chápe, že ekonomové a obchodníci nemohou řídit společnost. Kdo se o toto téma zajímá, najde více podrobností na internetových stránkách *Klíčového hnutí*.

BÝT SI VĚDOM SKRYTÉ MANIPULACE

V rozhlasovém pořadu *Jak to vidí* mluvíte kromě jiného také o knihách, jejichž četba vás zaujala. Patří k nim i knihy kanadské autorky Naomi Kleinové *Bez loga* (*Argo/Dokořán*, 2005) a *Šoková doktrína* (*Argo/Dokořán*, 2010). Proč zrovna tyhle dvě?

V rádiu mluvím o věcech veřejných, a proto jsem jmenovala právě tyto knihy, které mi zásadně otevřely oči a umožnily chápat dnešní svět. Považuji jejich četbu za nesmírně důležitou pro každého, kdo se v něm chce orientovat. Jejich autorka zmapovala celý svět a dala si velkou práci s ověřováním jednotlivých faktů. V *Šokové doktríně* líčí vznik neoliberalismu Miltona Friedmana a jeho vzestup po celém světě. Na počátku v Chile a v Argentině, kde byla nová ekonomická teorie, kterou v prosperující zemi nikdo nechtěl, tamním občanům vnucena pučem a vraždami a mučením násilně ustanovena, aby posléze zničila celou ekonomiku a odevzdala ji do rukou nadnárodních společností a zemi ožebračila. Pokračuje přes líčení dějů v Jihoafrické republice, dokonce otevírá oči, i pokud jde o Čínu a likvidaci tamního studentského

foto Karel Cudlín

hnutí. Ukazuje, že i tady šlo vedle občanských svobod o ekonomiku – Milton Friedman navštívil čínské představitele krátce před masakrem na náměstí Nebeského klidu.

V knize *Bez loga* zase ukazuje vznik robotů po celém světě i drastické podmínky, za kterých jsou v nich dělníci nuceni pracovat, abychom my měli levné zboží. Také demaskuje svět loga a reklam, jež už nepropagují jenom jednotlivé výrobky, ale jsou zaměřeny na celý styl života, který potom mladí lidé touží žít. Vámi už zmíněné londýnské nepokoje, kdy mladí lidé odnášeli např. tenisky Nike, jsou ilustrací její knihy. Nechtěli pouze tento výrobek, ale měli za to, že jakmile vlastní tyto tenisky, stávají se součástí vysněné části světa. Jinými slovy: Máš-li na nohou tenisky Nike, nejsi již vydědencem, ale vítěz.

Jinak ovšem čtu také duchovní literaturu, protože stejně jako se snažím vyznat ve světě, myslím si, že bez vědomí toho, že jsme z ducha, se nedá žít. Čtu zejména knihy již vzpomínaného Rudolfa Steinera, ale i další literaturu tohoto druhu.

Čili antroposofie, spiritualita, ezoterika... Znamenají pro vás cosi jako alternativu, či dokonce naději?

Antroposofie je duchovní věda, jak ji nazval Rudolf Steiner. Je pro myslící lidi, kteří touží rozumět světu. Světu našemu i světu nad námi. Jeho dílo je velmi rozsáhlé a jeho objevy dodnes zejména v německé oblasti fungují, ať jde o waldorfské školství, lékařství nebo biozemědělství. My jsme si vzali oblast sociální trojčlennosti, která s ezoterikou nemá nic společného. Nikdo nemusí mít vztah k antroposofii, aby chápal důležitost sociální trojčlennosti. V zavedení trojčlenného sociálního organismu do spo-

lečnosti opravdu vidím velkou naději. Jinak je věcí každého jednotlivého člověka, jakou duchovní cestu si vybere.

Zůstaneme-li ještě u knih Naomi Kleinové, jak se vám žije ve světě nadvlády značek, manipulace a ubývání veřejného prostoru? A co proti tomu lze postavit?

Je to tristní a občas je mi hodně těžko. Tento svět se mi hnusí. Je to svět vymývání mozku, navíc zaměřený jenom na materiálno. Je nutné chránit svůj vnitřní svět, být si vědom skryté manipulace, která se hůř odhaluje. Za minulého režimu bylo snadné poznat, kdo a jak nás kam tlačí. Dnes jsme často součástí hry mocných, protože apelují na nejnižší pudy a dávají nám kůrky od své velké hostiny. Mnozí tak nepostřehnou, že se v tom vezou také, ale nemají nic než svoje mínění a pocit, že stačí chtít. O deziluzi z amerického snu psal už Arthur Miller. Bez návratu přirozené skromnosti a zdravého rozumu se neobejdeme.

Obávám se, že ke skromnosti se mohou vrátit jen velmi poučení jednotlivci, nikoliv ekonomický systém založený na rostoucí výrobě a spotřebě.

Ano, to je ten „dáblův trilek“, který stáhl do systému každého. Každá malá oběť je vtažena do nekonečného řetězce konzumu, kdy jeden prospívá díky vykořisťování druhého. Obří reklamy v nás také neustále vzbuzují touhu mít, vlastnit, konzumovat. Mnozí však už pochopili, že tohle nejde. Někde jsem četla, že co člověk ušetří, je tu pro druhého. To se mi hodně líbí a snažím se tím řídit. Možná jsou to dnes „poučení jednotlivci“, ale myslím, že pokud se nepoučíme, budeme stejně brzy poučení, že třeba voda je vzácná a nesmí se jí plýtvat

a že ke kvalitnímu životu nám stačí mnohem méně věcí.

Ohlédnete-li se trochu zpátky, jak se vám jeví začátek 90. let? Neúradovala v naší zemi také „šoková doktrína“, přičemž jako určitý druh šoku patrně zafungovalo zhroucení totalitního režimu a následující nadšení z jeho pádu?

Ano, neoliberalismus tehdy našel bohužel mnoho zastánců na vlivných místech. Věděli jsme o něm málo. Byli jsme šťastní, že se zbavujeme minulého zla a do nově zaváděných pořádků jsme pořádně neviděli. Za největší chybu dnes považuji to, že zvítězila skupina Václava Klause a neoliberálů, která zničila možnost navázat na programy, jež se slibně začaly rozvíjet v pražském jaru, byt by musely být dnes modifikovány. Namísto toho k nám zavlekli ideologii, která ničila solidaritu a životy lidí v zemích, kde zvítězila, v potocích krve, jako například v již zmíněném Chile za Pinocheta či v Argentině (viz opět Naomi Kleinová). Byli jsme nevědomí a důvěřiví a někteří toho využili.

Nicméně o tzv. liberálním šoku psal už tehdy například André Gauron v české mutaci časopisu *Lettre Internationale* č. 9/1993, ale my jsme teprve nyní „šokování“ knihou Naomi Kleinové. Proč jsme nedokázali už tenkrát naslouchat podobně varovným hlasům?

Jednak to byl časopis pro menšiny a článek si přečetlo velmi málo lidí, já ho také neznám, jednak i kdybychom jej četli, jeden hlas nestačí ke změně názoru, museli jsme si tím asi projít a prožít to na vlastní kůži. Jinak tomu nikdo neuvěří. I já jsem si prošla cestou poznání. Dnes vidím jiné věci než tehdy a vím, co jsem tenkrát netušila. Smutné je, že část těch, kteří díky většině ve sněmovně uskutečňují „šokovou doktrínu“, stále netuší, co dělá. Zbytek to naopak ví velmi dobře.

Takže nám je i dnes, po více než dvaceti letech, předkládán stále stejný ekonomický recept, který už tolikrát selhal?

Ano, předkládají se nám falešné předpovědi, lži a strach z budoucnosti – například pokud jde o peníze. Ve jménu „lepšího života“ v budoucnosti se ničí životy lidí tady a teď. To dělali komunisti také: teď se trochu bude vraždit ve jménu dobra, aby příští generace žily v ráji. Nikdo neví, co bude za dva roky, natož za pět nebo dvacet let. Víme pouze, že nic nevíme. Jediné, co víme, je, že tak, jak žijeme dnes, už to dál nepůjde. Před námi jsou krize finanční, ekologická, ropná... a další. Víme, že přijdou, jenom nevíme, kdy a v jaké formě udeří. Žádný ráj na zemi nebude, ale důstojný život jeden pro druhého, kde se může rozvíjet lidská duchovní svoboda a tvořivost jsou stále ideály, pro které stojí za to se namáhat. V takovém systému bohužel nežijeme, ale musíme se o něj snažit. Jsem přesvědčena, že „třetí cesta“ existuje a v naší zemi, kde jsme na vlastní kůži vyzkoušeli oba režimy, máme díky dějinné zkušenosti k hledání nových cest blíž. Jen se nebát.

Už jste naznačila, že onu „třetí cestu“ se pokusily realizovat některé jihoamerické země, ale nadnárodní korporace jim v tom zabránily. Jak by si ji tedy mohla prosadit malá země uprostřed Evropy?

V naší zemi začínalo mnoho reformátorských proudů. Ta hledačská tradice tady je. Komenský, Čeští bratři a další přinášeli nové impulzy a pokoušeli se je realizovat. Dnes jsme navíc součástí Evropy a občanská společnost na celém světě teď hledá nové modely. Pokud se nějaký ujme v jakékoli zemi a bude nosný, začne se šířit dál. Bez toho by skutečně byl vždy udušen. Na druhé straně myslet si, že něco půjde snadno, by byla naivita.

Připravila Svatava Antošová

KORUPCE, VYDĚRAČSTVÍ A ŠEJDÍŘSTVÍ ANEB VÍTĚZSTVÍ NIHILISMU?

Občas neškodí vrátit se úplně na začátek – tak zněl název ankety, v níž respondenti odpovídali na otázku K čemu já vám dobrý umět číst? a kterou jsme otiskovali na stránkách Tvaru po celý rok 2009. Ať už jste ji sledovali, či nikoliv, jistě mi dáte za pravdu, že podobné návraty neškodí ani v jiných souvislostech. Odstup času nám totiž obvykle umožňuje nejen ostřejší vidění vzdálené události, ale i její komplexnější zhodnocení, potažmo plně pochopení jejího významu. A tak když jsem nedávno dělala pořádek doma ve své knihovně, vypadal na mě do té doby kdesi vzađu zastrčený časopis *Lettre Internationale* z jara 1993, jehož obálce dominoval výrazný titulek *Léčba šokem*. Následná četba rozsáhlého článku stejného názvu uvnitř časopisu mi pak umožnila vrátit se o téměř dvě desetky let zpět, tedy do doby, na kterou dnes vzpomínáme s nostalgií jako na „zlatá devadesátá“. No, možná jsme je tak vnímat chtěli či potřebovali, a pokud ne, pak jsme svá rozčarování velmi rychle z paměti vytěsňili.

Autor tohoto článku, francouzský ekonom a dlouholetý poradce prezidenta F. Mitterranda, André Gauron (nar. 1944) nám však jakékoliv vytěsňování již tehdy nechtěl dovolit a upozorňoval na zjevné důsledky, k nimž vedlo překotné zavádění tržních mechanismů metodou šoku – tedy destrukce stávajícího „nemocného“, rozuměj: netržního hospodářství, které se mělo podle liberálních teorií uzdravit tím dřívě, čím rychleji ona destrukce proběhne. Liberální ekonomové se podle Gaurona inspirovali u psychiatrů, kteří zastávali názor, že je možné léčit deprese elektrickými šoky, a vycházeli z toho, že čím silnější má pacient křeče, tím větší má naději na uzdravení. V ekonomické rovině to znamenalo zavírání řady průmyslových podniků, pokles výroby (v tehdejší Československu o 17–27 %), vzrůst cen (o 55 %) a vysokou nezaměstnanost (10–20 %), přičemž s vyplácením podpory v nezaměstnanosti liberálové „ve své unáhlenosti často ani nepovažovali za nutné počítat“. Stejně tak nepovažovali za nutné vybudovat pro všechny tyto kroky právní rámec. Tímto „opomenutím“ pak nevzniklo tržní hospodářství, ale pouze černý trh pod ochranou mafiánských band.

Jistě si vzpomenete na početná tržiště, která existovala snad v každém městě a kde se nabízel zboží, jež jste nikde jinde koupit nemohli. „Velké množství divokých stánek, přitahujících spoustu lidí, je nejviditelnější známkou nikoliv rozvoje tržního hospodářství, nýbrž zúžení obchodní sítě“, vysvětloval Gauron a o něco dále dodával: „Rozklad liberalismu – nedlouho po pádu komunismu – je s to vést v současné době v těchto zemích k vítězství nihilismu, tedy k tomu nejhoršímu možnému vítězství. Místo aby obnovil morálku, jíž by se lidské chování řídilo, přivedl liberalismus bývalé komunistické společnosti na sám práh naprosté amorálnosti. Příčinou tohoto jevu je uznávání peněz za nejvyšší hodnotu. Místo aby návrat ke svobodě přinesl odsouzení zvráceného vlivu peněz na mezilidské vztahy, zaručil naopak (spolu s vychvalováním trhu) legitimnost ziskné kupeckého chování, jež se rozvinulo ve stínu komunismu. Dlouho potlačovaná korupce, vyděračství a šejdířství vystoupily na světlo, ale nevytizely; pouze zůstaly být považovány za kriminální činnost.“

Ani se nechce věřit, že tato slova byla napsána už v roce 1993, a nikoliv nyní; to, že francouzský autor liberalismem míní politicko-ekonomickou koncepci, kterou dnes označujeme jako neoliberalismus, je jistě jen detail. Nicméně neškodí-li vrátit se občas úplně na začátek z důvodů, jež jsem uvedla výše, pak bychom si měli konečně vzít za své osmnáct let staré Gauronovo varování: Neustálé oslabování a rozpouštění státu ve jménu efektivity „připraví cestu příštím diktaturám, jež si nakonec vyžádá obyvatelstvo, které už bude mít dost přílišných obětí a ještě spíš skutečnosti, že bylo znovu oklamáno“.

Svatava Antošová

sněhurka a sedm trpaslíků

REGION JAKO PROBLÉM PŘI PSANÍ DĚJIN LITERATURY

Pavel Janoušek

Tento příspěvek se věnuje jednomu odbornému nezdaru a pokusu o jeho teoretické zdůvodnění, případně návrhu, který mi z dané situace vyplynul.

Když jsme v druhé polovině devadesátých let začali připravovat s Vladimírem Macurou projekt *poválečných dějin české literatury*, který posléze nabyl rozměrů čtyřdílné publikace [Pavel Janoušek a kol.: *Dějiny české literatury 1945–1989; Academia, Praha 2007–2008* – pozn. red.], chtěli jsme jej koncipovat poněkud jinak, než to bývá obvyklé. Vedle kapitol tradičně soustředěných na kulturní politiku, literární život a trojici základních literárních druhů (poezie, próza, drama) jsme tehdy učinili součástí celku rovněž kapitoly věnované „jiným podobám literatury“, tedy literatuře faktografické a populární, jakož i sekundárnímu životu literatury v rozhlasu, filmu a televizi. A v tomto kontextu jsme také uvažovali o kapitolách věnovaných problematice jednotlivých regionů. Zvláště Macura, jenž své literární začátky spojoval s ostravskou kulturní atmosférou šedesátých let, totiž trval na tom, že by součástí našeho vyprávění o osudech české literatury v letech 1945–1989 měl být i pohled na dění v jednotlivých regionech.

Vytypovali jsme proto sedm krajů, kterým jsme chtěli věnovat samostatné podkapitoly: Čechy jižní, západní, východní a severní, Morava jižní, střední a severní (včetně Slezska). Volně jsme tedy kopírovali tenkrát vžitě krajské uspořádání, ovšem s tím rozdílem, že jsme vynechali Čechy střední, které přirozeně inklinují k Praze jako centru, a naopak vzali v úvahu odlišnost Ostravy a Olomouce. A když se nám podařilo v jednotlivých regionech získat pro spolupráci autory, kteří se této problematice věnovali, měli jsme pocit, že vše je na dobré cestě a „zbývá to už jen napsat“.

Jakmile se nám příslušné podkapitoly začaly scházet, vystoupila složitost zvoleného úkolu. Jakkoli jednotlivé autorské texty samy o sobě nebyly špatné a splňovaly běžná očekávání oboru, v souhrnu náležely spíše do publikace sborníkového charakteru než do kolektivního díla koncipovaného jako homogenní literárněhistorická výpověď. Ve snaze toto změnit jsem v roce 2000, tedy již po Macurově smrti, svolal do Ostravy dvoudenní setkání, na němž jsme hledali společnou řeč, respektive koncepci a metodu. Uvědomili jsme si tehdy, že stojíme před problémem, na nějž dosavadní literární regionalistika není připravena. Před úkolem vyprávět o daném tématu nikoli prostřednictvím jednotlivých příběhů izolovaně vykreslujících situaci toho či onoho regionu, ale naopak vyložit regionální rozvrstvení české literatury v celku a jeho existenci v čase vyprávět jako jediný příběh zachycující proměnlivost vztahů mezi centrem (případně centry) literárního dění a jeho jednotlivými „okrají“.

Záměr to byl nepochybně pěkný, nicméně nenašli jsme autora, který by byl schopen a připraven něco takového v plánovaném rozsahu a kvalitě zvládnout. Předpokládalo to totiž široké znalosti regionální problematiky napříč všemi kraji, ale také zcela nový metodologický přístup, jenž by byl schopen uchopit všechny regiony jako jeden vnitřně diferencovaný celek. Nezbylo nám tedy, než projektované kapitoly z knihy vyřadit. Autoři i redaktoři si oddychli a v *Dějínách* samých tyto pasáže vlastně nikomu nechybějí. – Nicméně ve mně osobně zůstal pocit nevyužitých příležitostí a potřeba si tento nezdar nějak teoreticky vysvětlit a vyvodit z něj nějaké závěry.

•••

Nabízí se možnost tento neúspěch redukovat na naši individuální či kolektivní

neschopnost. Blíže k pravdě ale asi budeme, pokud si připustíme, že jsme tehdy narazili na hranice tradičního pojetí literární regionalistiky, ale také hranice českých literárních dějin, které doposud prostorové diferenciaci literatury příliš velkou pozornost nevěnovaly.

Musím v této souvislosti připomenout, že objekty historických textů jsou konstrukce. A to i v případech, kdy existují – tak jako literatura – nezávisle na konkrétním mluvčím, neboť jsou fenoménem sociálního vědomí a kolektivní paměti, svébytnou nadosobní hodnotou, s níž se členové kolektivu mohou identifikovat. Případně, s níž by se – podle tvůrce dané konstrukce – identifikovat měli. Literárněhistorické texty se z tohoto pohledu podílejí na budování určitého mýtu; jejich funkcí mimo jiné je vymezit a pojmenovat literární činy určité lidské komunity a tím také potvrdit její existenci a osobitost.

Princip, na jehož základě je určitá daná komunita vymezena, může být různý. Vynecháme-li ideologicky bojovná vymezení na základě náboženství, společenské třídy či pohlaví, můžeme uvažovat o dvou základních možnostech. Na úrovni národní literatury se pracuje – alespoň v evropské kultuře – především s principem jazykovým, popř. s autorovou příslušností k národu. Jestliže národ je prezentován jako kolektivum hovořící češtinou a žijící v určitém prostoru, tak do české literatury patří především to, co je napsáno Čechy a česky, a jen za určitých okolností i to, co vzniklo na daném území v jiném jazyce.

Národ je svým způsobem výjimečný fenomén. Na jiných, vyšších i nižších úrovních, které utvářejí kontinuum, prostorový princip zcela vítězí. Zcela běžně tak uvažujeme o literatuře střeoevropské, evropské či světové, nebo naopak o literatuře Liberecka či severočeské. Obvyklá je ale také kombinace obou principů: česky psaná literatura severních Čech, případně německy psaná literatura stejného regionu.

Takto vymezená literatura přitom vystupuje vůči jednotlivým historikům a jejich narativům nejen v roli respektovaného *nadosobního subjektu*, jemuž oni slouží tím, že jej transformují v objekt svého pozorování, zkoumání, klasifikování a interpretování, ale zákonitě také v roli *interního subjektu* jejich promluvy. Řečeno s lingvisty, takto vymezená literatura se stává podmětem jejich textů: aktivním činitelem, původcem dějů, nositelem činností, stavů či vlastností. Řečeno s literáty, takto vymezená literatura funguje jako hlavní hrdina, ústřední postava jednotlivých literárněhistorických příběhů. Řečeno metaforicky, lze ji přirovnat například ke krásné Sněhurce ze známé pohádky.

Českou literaturu jako celek je z této perspektivy možné charakterizovat jako konstrukt s jediným hrdinou. Literárněhistorické publikace a texty, které vyprávějí její příběh, totiž bez výjimky vycházejí z toho, že česky psaná literatura je jediná a jednotná a má také (až na řídké výjimky) jedině centrum. (Na rozdíl například od literatury psané německy nebo anglicky.) Jednotliví tvůrci sice žijí i mimo toto centrum a celek obohacují tím, že ve svých dílech mimo jiné tematizují život v jednotlivých regionech či městech, nicméně stát se v české kultuře uznávaným spisovatelem bylo a je vázáno především na uznání v centru, ztotožňovaném s Prahou.

Toto se logicky odráží rovněž v konstrukci syntetizujících prací, tedy těch, v nichž osou historikova vyprávění je historie české litera-

ture. Pragmatický rozměr takovýchto výkladů je dán více či méně zjevnou polaritou *my–oni*, respektive *naše–jejich*. Dějiny národní literatury se totiž píše proto, aby doložily, že i *my* máme literaturu a že *naše* literatura je přinejmenším právě tak dobrá jako ta cizí. A nejde přitom jen o samu její existenci a kvalitu, ale také o to, co je vlastně možné za tuto kvalitu považovat. Historikovo zdůvodňování bytí a významu dané národní literatury tak zákonitě vypovídá i o jeho hodnotových preferencích, neboť důležitou vlastností literárněhistorických promluv je také to, že na základě stejného či obdobného materiálu lze vyprávět velmi rozdílné příběhy, které objekt poznávání konstruuji dosti odlišně. Historik navíc svou pravdu nejenom formuluje, ale také ji chce prosadit, učinit z ní základ odborného a celospolečenského konsenzu.

•••

O literárních regionalistech lze říci, že dělají totéž, ale vědomě „v malém“, neboť i hrdinové, o nichž chtějí vyprávět, jsou přirozeně jiní a „menší“. Při jejich konstruování mají ovšem regionalisté mnohem volnější ruku než historici národní literatury, neboť národ je množina sociálně a prostorově víceméně daná, kdežto na regionální úrovni lze svobodně pracovat s prostorovými množinami a podmnožinami velmi rozdílných velikostí, a to i vzájemně se prolínajícími a prostupujícími. Prakticky vzato neexistuje území, kraj, region, který by za jistých okolností nemohl být literárním historikem povýšen na specifický subjekt, ústřední postavu příběhu. Počínaje nevelkými obcemi, jež se proslavily jediným autorem (Erbenův Miletín), přes místní centra a jejich okolí (Hořicko, Novopacko, Jičínsko, Královéhradecko) až po území geograficky vymezené vztahem ke krajinné dominantě (Podkrkonoší) nebo pozici v rámci státu (východní Čechy). Společným jmenovatelem všech takových konstrukcí je snaha vytvořit příběh a mýtus o jedinečném a osobitějším místě, cílem pak v těch, kteří se s tímto místem ztotožňují, vyvolat pocit sounáležitosti a hrdosti, jakož i pochlibit se před *těmi druhými*.

Ve vztahu k celku národní literatury se to projevuje tím, že regionalisté z ní před-

mět svého zájmu vyjmou a osamostatní na ústřední postavu vlastního vyprávění. Zároveň ale mají také zcela přirozenou tendenci svůj příběh stále ukotvovat v historických osudech celé země. A snaží se jej přitom scelovat tak, aby v něm nebylo mnoho bílých míst a literatura toho kterého města či kraje se tak v každém okamžiku mohla pochlibit něčím významným. V případě pokusných kapitol původně plánovaných pro *Dějiny české literatury 1945–1989* se tak z perspektivy sedmi krajů v podstatě sedmkrát opakovalo totéž, byť v různých variacích.

Měnila se jména autorů a knih a vyvstaly také jisté rozdíly mezi jednotlivými kraji. Poněkud jinak tak vypadal výklad literární historie v regionu s tak dlouhou českou literární tradicí, jako je kraj východočeský, než výklad o literatuře v kraji severočeském, po druhé světové válce čerstvě kolonizovaném česky mluvícím obyvatelstvem, či v kraji severomoravském, prostoupeném sociální realitou i emblematickou dolů a hutí. Vyvstávaly také vnitřní problémy s definováním rozsahu a významu jednotlivých regionů. Brno se tak například zčásti vzpíralo tomu, aby bylo považováno „jen“ za region, zatímco zbytek jižní Moravy bylo těžké interpretovat „jen“ jako *okolí Brna*.

Nicméně základní osnova všech sedmi příběhů zůstávala stejná. Výklad místního literárního života začínal radostným koncem války a pokračoval následným nástupem komunismu, jenž znamenal centralizaci literárního života a kraje připravil o vlastní publikační možnosti. Následovaly popisy postupného uvolňování, jehož součástí byl vznik také nových regionálních nakladatelství, která se pak v druhé polovině šedesátých let vzepjala k pozoruhodným činům. Obraz života v daném regionu za komunismu se pak standardně uzavíral evokací normalizačního marasmu, jemuž ale v jednotlivých krajích sem tam někdo významný vzdoroval.

•••

Sakralizační funkce, tedy úkol přikrknout „své literatuře“ co nejvíce úspěchů, jimiž se lze pochlibit, je dnes v rámci regionálních studií vnímána jako záležitost mnohem

INZERCE

ČASOPIS S TRADICÍ SAHAJÍCÍ DO PRVNÍ REPUBLIKY OD POLOVINY OSMDESÁTÝCH LET NEPŘERUŠENÁ KONTINUITA VÍCE NEŽ DESET LET VÁM PRAVIDELNĚ NABÍZÍME:

ukázky poezie a prózy z dosud nevydaných děl
eseje o literatuře a kultuře
rozhovory se spisovateli
obsáhlý recenzi a kritický blok věnovaný novým knihám
obsáhlou přílohu světová literatura
tematické a literárněhistorické bloky
zprávy o reflexe aktuálních literárních událostí
články o fungování nakladatelství a knižním trhu
rubriku pro začínající autory
profily českých fotografů

www.hostbrno.cz

méně problematická než v historii pohybu se na úrovni národní literatury. A to nejen proto, že účelovost nacionálních konstrukcí byla na národní úrovni již nejednou podrobena zdrcující kritice, ale i proto, že v Česku má dnes vlastenectví poněkud zvláštní podobu. Základním postulátem současné národní sebeidentifikace je totiž přesvědčení, že Češi mohou být velmi hrdí na to, že na sebe vůbec nemohou být hrdí.

Ve vztahu k regionům, městům a obcím ovšem potřebu takového sebezhazení nevykazujeme a celkem bezostyšně tak propadáme jejich kultu. Člověk by ostatně měl pociťovat svou sounáležitost s určitým místem, a není tedy důvod, proč nebýt na toto místo i pyšný a nehledat argumenty opravňující takový pocit. O tom, že takový postup je z hlediska regionu logický a užitečný, svědčí i fakt, že stejně postupuje rovněž Praha, když vymezuje sebe sama jako region literatury evropské a světové. Snaha pochlubit se něčím, čeho si ti druzí jsou schopni všimnout, tu přitom vede k tomu, že se nepředstavuje jako město Máchovo, Nerudovo, Čapkovo či Langerovo, ale především jako město Kafkovo, nebo dokonce – v hudební oblasti – Mozartovo.

V praxi ostatních českých a moravských regionů to má dva důsledky. Prvním z nich je tendence k mytizaci každé regionální literatury a s tím související proměna hodnotových kritérií. Jako esa jsou na regionální úrovni interpretovány nejen osobnosti, které se prosadily v rámci celku národní lite-

ratury, ale i tvůrci čistě místního významu (totéž by ovšem bylo možné říci i o národní literatuře ve vztahu k literatuře světové). Sekundárním projevem toho je strategie některých spisovatelů, kteří sice žijí v Praze, nicméně využívají výhod stylizace do role autora regionálního, neboť to jim umožňuje zpětně se prosadit v centru. (Dnes je např. takovou spisovatelkou Karla Erbová, vystupující jako autorka plzeňská.)

•••

Součástí role regionalisty je respekt k centru a s tím spojené vědomí, že to, čím se regionalista zabývá, je sice vůči tomuto centru periferní, avšak mělo by být vzato na vědomí jako osobitá kvalita. O ostatní regiony se regionalista nezajímá, přenechává je jiným, nicméně v pozadí jeho uvažování je touha mezi nimi v tichém soupeření vyniknout. Odtud potřeba či nutnost doložit význam daného regionu všemi prostředky, učinit součástí jeho literárního portréту vše, co může potvrdit, že jde o místo se zajímavou a podnětnou tradicí, místo, jímž prošli pozoruhodní jedinci. Regionalistova vazba na konkrétní region tu spontánně přerůstá v zájem o vše, co je „naše“, respektive o vše, co lze za „naše“ z toho či onoho důvodu prohlásit.

Jako součást regionální literatury tak mohou být podle potřeby prezentována nejen všechna literární díla, která v daném kraji či městě vznikla, ale i ta, která jsou

s ním nějak spjata – ať už tématem nebo tím, že jejich autor do daného regionu nějak „náleží“. Míra „náležitosti“ ovšem může být velmi různorodá. Regionalisté si proto s chutí přisvojují nejen ty spisovatele, kteří se v kraji narodili a prožili v něm celý život, ale i ty, co se z něj odstěhovali (třeba v raném dětství), nebo naopak ty, co se do něj přistěhovali (třeba těsně před smrtí). A jejich pozornosti neuniknou ani slavní, co krajem jen tak prošli, byť jen velmi krátce.

Každý takto pojatý příběh o literatuře regionu může být napsán velmi koherentně a přesvědčivě. A jako forma *předvádění se* může také znamenitě sociálně fungovat, a to dovnitř regionální komunity i navenek. Postavíte-li si ale vedle sebe dva, tři nebo dokonce sedm takovýchto příběhů, jako jsme to udělali my při přípravě *Dějin české literatury 1945–1989*, velmi rychle uvidíte, že jsou vzájemně nekompatibilní, protože každý z nich má přirozenou tendenci být příběhem sám pro sebe a s vlastním hrdinou, nezávislým na ostatních regionech i na celku. Symbolicky by to bylo možné vyjádřit otázkou: *Je Šrámkův Písek, nebo Šrámkova Sobotka?*

Potíž je, že ze sedmi individuálně modelovaných soch neuděláte jedno sousoší – sedm trpaslíků není rovno jedné Sněhurce.

•••

Vrací se mi proto představa poněkud jiné literární regionalistiky. Takové, která by se

zčásti inspirovala dialektologií, a byla tedy schopna vnímat a zachycovat rozložení české literatury do času a prostoru nikoli prostřednictvím dílčích autoprezentací, ale jako problém proměnlivé sítě vztahů mezi centrem a periferiemi, ale také mezi samotnými regionálními množinami rozmanitých velikostí. Taková regionalistika by prostor české národní literatury pojímala jako jeden celek, a přitom by dokázala komparovat jeho části: sledovat jejich jednotlivé pohyby, směry a tendence, například přesuny autorů, nakladatelů, ale i témat. Taková regionalistika by dokázala rozpoznat, kdy ten či onen kraj, to či ono město v kontextu celku nabývá na významu a stávají se důležitým literárním ohniskem, ale i to, kdy se ten či onen kraj z české literární mapy de facto ztrácí. A taková literární regionalistika by možná někdy zpochybnila i postavení Prahy jako automatického centra a ukázala, že za jistých okolností tuto roli přebírá jiné místo. (To, myslím, dnes bezezbytku platí o současné české próze a Brnu jako jejím nakladatelským centrem.)

A taková regionalistika by se také musela začít vyrovnávat s problémem, jak je to s vazbou mezi člověkem a místem za situace, kdy přestávají platit tradiční představy, neboť náš pohyb prostorem je stále jednodušší a rychlejší. Takže spisovatelé se už nerodí v chaloupkách, ale v porodnicích, studují a pracují jinde, než kde žijí nebo kam pravidelně jezdí na chalupu. A umřít také mohou vlastně kdekoli na světě.

JAK SES MĚLA, HELENO?

Helena Skalická, *S fotrem; šminky a tuš*, 19. 2. 2011

Otec furt jezdil do lázní a tam prcal ty děvky a ty děvky mu pak psaly domů: Venoušku, bylo to krásný s tebou v tý posteli a tys mi dal ten křížek, srdíčko, kotvičku! A mamka

od něj nikdy nic nedostala a ty dopisy si schovávala do matrace. Ale když měla jednou odpolední, tak já sem prohledala byt, dopisy sem našla a naházela je do kamen.

Zachránila sem takhle čtyry rozvody, zničila sem důkazy: Có? jaký důkaz? néjsou! co hledáš? cos tu měla, mami? ty už pakatíš, ne?

A otec byl líněj jak prase, když byl doma, celý den pil kafe a kouřil. Máma lítala sem a tam a já sekala trávu, von ani neuměl nabrousit kosu, ani dříví nasekat. A furt mi říkal, vy stejně nejste moje, stejně ste vykurvený. A já říkám, řekni to eště jednou a rozprskám ti hubu, kurva, kdybysme byli vykurvený, tak bysme si kurva nebyli všichni tak podobný! A von pořád podezřívá mamku, že prcá po službě s tramvajákama, ale sám měl nákou Anku. A ta Anka mi furt namlouvala svýho debilního syna. A otec se chtěl s mámou kvůli tý Ance rozvyst, ale já mu říkám: Táto, jestli s tím nepřestaneš, nakopu ti prdel, nestačím pálit ty tvoje zkurvený dopisy a ty se teď budeš sám rozvádět kvůli nějaký Anině, jo, nesor mě, a myslíš, že si vezmu toho debila nebo co, já sem debil, to jo, ale tohle je větší debil! Takhle sem fotra srovnala a zachránila sem další rozvod. Protože já nechtěla, aby rodiče šli od sebe, protože máma by sice byla šťastnější, ale nebyla by šťastnější na peníze.

Na jednu stránku sem ráda, že táta umřel, protože já ho fakt nenáviděla. Bil mě, v šestnácti sem se kvůli tomu vocasovi votrávila, skončila sem v děcáku a tak dál sem plula. Furt sem byla někde. Protože když sem byla doma, otec mě zmlátil a vyhodil na ulici. A když sem byla starší, to mi bylo asi čtyřicet pět, tak si na mě ten hajzl poprvé dovolil. Von to ke mně ze svýho pokoje neměl daleko, šmejd jeden.

Ale ať byl jakékoli, dycky sem si říkala, nenechám ho v hnoji, až mu bude nejhůř. Když už byl starej, hluchej a skoro slepej, tak sme spolu chodili na pivo a von se tam dycky tak pěkně rozkecal. Třeba že má ještě jednu dceru bokem, kterou si s jednou tou děvkou vyprcal v lázních. A vyprávěl mi o všech těch děvkách. A jednou, když sem měla dovolenku z Kosmonos, tak sem se kvůli němu v tý hospodě i servala. Protože nějaký chlap se tam vochovejtal a kradl fotrovi pivo. A já říkám, helese, frajere, nmakej na mýho tátu, nebo já ti dám do držky. A von mu to pivo vypil a už šahal po cigárech, ale já mu říkám, tý frajere, ty chceš fakt do držky, pod

ven, pod ven, nebo já tě zabiju rovnou tady! Ale von zůstal vevniř, tak dostal do držky vevnitř. A jak sme se tam rubali, vedoucí najednou volá, Helo, zmiz, jedou policajti! V tu ránu sem byla v tahu. Ale ten chlap tam zůstal a musel pak plazit: čtyřecet půllitrů, dva stoly, židle polámaný. A já nic, nic, já jenom dostala trest od vedoucího, že nesmím půl roku do hospody. Ale to mně vůbec nevadilo, protože sem pak chlastala naproti v parku a hlídala zdálky fotra, jestli mu někdo neublízuje, nekrade mu pivo, cigára a tak.

A časem už skoro nemoh chodit, ségra s bráchama na něj kašlali, takže sem mu chodila na nákupy, chodila sem s nim na plicní, na ušní, všude. Viděl prd, slyšel prd, všechno vnímal jenom napůl. Třeba já sem mu přinesla nákup a von říká mámě: Ale to kupuješ nějak moc, dyť sme jenom dva. A mamka říká: Hovno sme dva, sme čtyry: sem já, seš ty, je Helena, je Míša, tak drž hubu. A von, že pude vedle, že si pude lehnout, tak sem mu šla načechrat peřiny, jak sem byla zvyklá. A jak sem to stlala, tak von normálně šel k voku a chtěl si kousnout do banánu, ale najednou takový chlrlgggchl! Máma hned začala ječet, ale já hnedka věděla, co dělat. Zatáhla sem ho k posteli, dala ho do polosedu, vytáhla mu jazyk, říkám mámě, to je epilák, mami, to je epilák, podej ručnik, podej houbu, utikej pro Zdeňka!

V nemocnici sem se pak pohádala s doktorkou, protože pořád tvrdila, že to žádný epilák nebyl. A já říkám, cožé, vy ty všechny nemoci znáte jenom z rychliku, ale já, já sem u těch lidí dělala deset let, když vám povídám, že je to epilák, tak je to epilák, vy nevidíte to mokřý pyžamo? A vona, ale prosím vás, dyť nemá ani pokousanou pusou. Ale já na ni: Co mi to tady povídáte? Vy nevíte, že se mu musí vyndat jazyk, do pusy se mu dá houbu, aby se nepokousal, he? Ale to vy tady asi neděláte, proto tady maj všichni lidi tak rozkousaný pusy! A to sem jí to dala. A tři dny nato mi táta říká: Helko, měl sem další záchvat. Bylo to s nim horší a horší, nakonec šel na eldeenku, tam byl čtyry dny – no a přímo na Valentýna byl mrtvej.

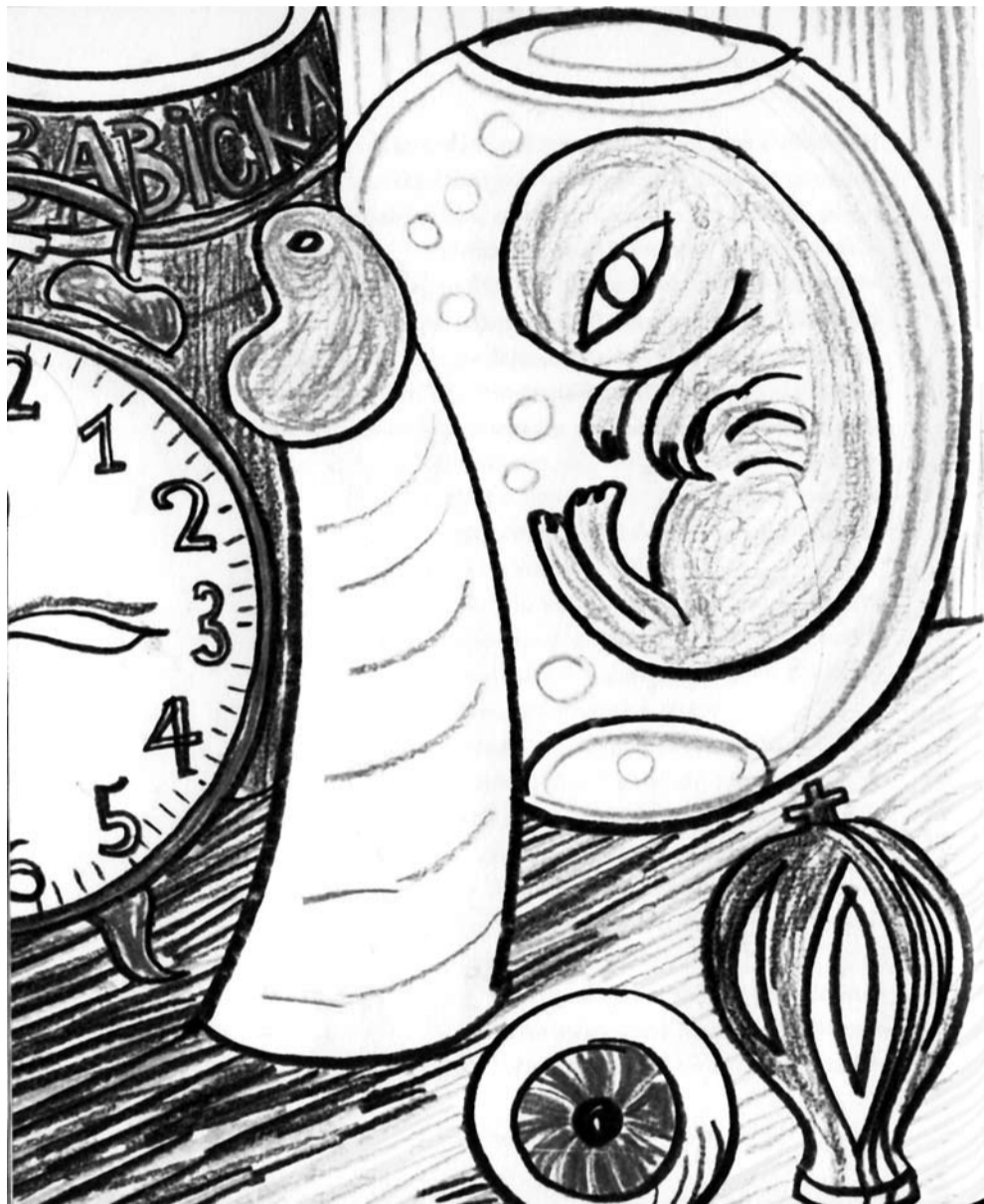
Připravil Pavel Novotný

velkolepé podobenství o dětství a dospívání

Božena Správcová

NEZAHRADE RENÉHO VAŇKA

Nezahrada, kterou v roce 2008 vydalo nakladatelství Mezera, bohužel ležela v redakci Tvaru až do jara 2011 a málem by byla zapadla do bedny určené „nechtěným“ knihám. Vysvětlují si to jejím poněkud matoucím zevnějškem – s nebyvale bohatými ilustracemi Veroniky Jílkové připomíná knihy pro děti – možná proto se jí „speciálisté“ na prózu vyhýbali. Naopak recenzenti dětské literatury nejspíš rychle zjistili, že se o dětskou literaturu nejedná a odkládali ji s opatrností hodnou odjištěného granátu. Kdoví, jestli se tento artefakt nestal obětí podobných omylů i v knihkupectvích či knihovnách. Jménem redakce Tvaru se Nezahradě omlouvám a pokusím se navzdory časovému zpoždění o ní něco napsat, protože za to určitě stojí.

Veronika Jílková, ilustrace k *Nezahradě*

Zahrada a zahradník

Sedmadvacet epizod se odehrává v Zahradě, obklopené Pustinou. Zahrada působí dojmem nějaké postapokalyptické enklávy, obydlené zpustlým, cynickým zahradníkem – dědou, a také vypravěčem – vnukem, který nemá jméno. Kdyby byl děda jen obyčejný sadistický alkoholik, brzy by se jeho postava vyčerpala a byla by s ní v knize nuda. On je však také velmi tajemný. Je nevyčísitelný, řídí se nějakými pevně danými, ale skrytými zásadami. Občas svou krutost překvapivě obrátí sám proti sobě. Zároveň vykazuje rázovitost morousů, kteří pod drsnou slupkou ukrývají zlaté srdce a jaké známe i z mnohých vážně míněných výtvarů pro mládež – něco jako hajný Horyna (z televizního seriálu *Přítel Zeleného údolí*). Kromě toho je také Zahradníkem s velkým Z, absolutním pánem nad životem a smrtí všech tvorů obývajících vymezený prostor. Je vynálezcem a šlechtitelem, je živitelem, kontrolorem, umlčovatelem, vychovatelem i vrahem. Jeho snažení se upíná zejména k starosti o přežití, k výchově vnuka, péči o zahradu, hubení škůdců a několika druhům drobných zábav. Výčet činností vyhlíží vlastně nevinně a ušlechtilě – až na ty skoro monotónně se opakující vraždy, týrání zvířat apod.

V Zahradě je asfaltové jezírko, věčně hořící hnůj, zahradní domek, archeologická štola vedoucí až kamsi do hlubinné podstaty Zahrady, kadibudka, kůlna, kam se nesmí

a odkud vede komín spalovací pece. Skleník, který se nepoužívá, a také jakési zarostlé hřiště. Zahrada obývají nejrůznější mechanici, resp. biomechanici tvorové – např. labuté, „zatracené panenky“, škůdci a pěstované rostliny, a pak také dva vypravěčovi spojenci – noční pavouček a přízrak kočky (jeden z mnoha Vaňkových pozdravů Carrollově Alence). Ti dva, nadaní určitými magickými schopnostmi a pro dědu neviditelní, klukovi pomáhají – ale výhradně v duchu hesla *Kdo chce kam, pomozme mu tam*.

Klukovi mnoho věcí není jasných a chce jim přijít na kloub. Děda nemá rád jeho zvědavost, občas ji umlčí éterem, častěji fyzickou likvidací zvědavcovou. Smrt se v zahradě nebere tak vážně, je to jen „restart“, postavy mají (asi?) neomezeně životů jako v nějaké počítačové hře. S těmito reinkarnacemi (ovšem ve stále stejných souřadnicích) se dopředu počítá, herní plán-zahrada se jimi jen trochu vyčistí od předešlého konání, a postavy od zranění a nemoci. Bolest se ale vážně bere, rány bolí, pocity a emoce fungují běžným způsobem – něco je příjemné nebo nepříjemné, něco nudné, něco otravné, z něčeho má kluk strach. Někdy ho děda před usmrcením vykastruje – toho se kluk bojí velmi a v některých sekvencích raději předstírá, že je děvče (pozdrav Freudovi). Vedle čtení encyklopedií, požívání much a onanování (možná by nemusel tolik) jako hodný kluk pomáhá dědovi v Zahradě a při

domácích pracích a zažívá při tom různá objevitelská dobrodružství. Největší záhadou je ovšem děda. Přestože kluk v leccems ví, jak na něj, pokaždé ho děda s převahou dospělého dostane.

Vedle všudypřítomných „křídlatých pámbíčkářů“ tvoří snad nejpočetnější stafáž „zatracené panenky“. V Zahradě se panenky a jejich části objevují jako banální havěť bez většího nároku zasahovat do děje, jako inflačně přemnožení mechanici tvorové, vybavení vrtáky, očičky a plastovými tělíčky, berou se bůhvíodkud a jsou buď draví a zákeří (ale malíci, a proto spíš otravní než nebezpeční), anebo mrtví, rozebrání na kusy se všude možné povalují. Říká se jim „zatracené panenky“ a kluk je nebere vážně.

Epizody

Zatím jsme pouze ohledávali prostředí, herní plán a přibližná pravidla, která se postupně upřesňují a potvrzují se v jednotlivých epizodách. Z téměř každé epizody plyne také nějaké „poučení“, zkušenost, kterou kluk získává, anebo která aspoň pootvírá omezený obzor Zahrady. Pozoruhodné je i to, že děda o „restartech“ (každodenním umírání a znovuzrození vypravěče) vůbec neví a vnuk zjišťuje, že je marné zkoušet na ně zavádět řeč. Tím se paradoxně účinně dotýká reality: Copak se i ten nejláskyplnější vychovatel denně na svém svěřenci nevědomky nedopouští drobných „kastrocí“, krutostí, ba i „vražď“, které v dětských očích nabývají strašlivých rozměrů? Když se oprostíme od doslovnosti (což je při četbě této knihy nezbytné), zjistíme, že tento děsivý a zároveň podivným způsobem domácký a „banálně“ předvídatelný mikrosvět v mnohém připomíná dětskou zkušenost každého z nás.

S ironickým úšklebkem si při této četbě nelze nevzpomenout také na jiné zahradníky – třeba na zahradníka Karla Čapka. („*Naše Zahrada je věčná. Je totiž pořád co se učit.*“) S úšklebkem jiného druhu pak na zahradníky Gustava Meyrinka a stranou nezůstal snad ani příslušecný „kozol zahradníkem“ (viz *Lotosová past*). Ale nejen zahradník – rovněž záhadných zahrad má autor v zásobě dost – zahradu, do které chce proniknout Alenka, Trnkova *Zahrada* a určitě i spousty dalších.

Svrážnou dvojroli tu hrají zmíněné „zatracené panenky“. Panenky obecně, když nějakým nečekaným způsobem ožijí nebo když se jim oddělí ručičky, nožičky a hlavičky od tělíček, začnou děsit – viz zánové fotografie či oblba panenek v hororech. Kolik generací surrealistů už tento motiv rozžvýkalo na kaši? Poškozená panenka je pro dítě něco přirozeného, ale dospělého spolehlivě vyleká – je to signál, že nablízku něco není v pořádku – asi až příliš připomíná zohavené dětské tělíčko, něco, s čím by většina lidí měla nerada cokoliv společného. Dvojznačnost přízviska „zatracené“ se v Zahradě naplňuje v obou směrech: panenky byly nějakou vyšší mocí zatraceny, ale jsou zatracené i v tom smyslu, že jich má vypravěč plné zuby. (Vaňkův štouchanec surrealistům?)

Jednotlivé epizody se neobejdou nejen bez zákonitých krutostí, ale ani bez znepokojivých a nenápadně ironických narážek na motivy biblické, mystické, literární, psychologické, historické, a určitě i jiné. A tak se (bez ohledu na rapodivné kulisy) každou chvíli ocitáme doma, na dvorku, v dětství, v realitě – až se tomu musíme slastně smát.

Tak třeba v epizodě *Éter* klukovi zčistajasna začne vrtat hlavou vnější a vnitřní rozměr zahradního domku. Dědovi, jak se ostatně předpokládalo, klukova zvědavost není po chuti, a dá mu proto čichnout (v knize nikoliv naposled) éteru, omamného

prostředku, po kterém všetečné otázky zmizí a „svět je tak krásně pochopitelný, když se nemusím zatěžovat myšlením“. Komu z nás se v dětství nikdy nezdařily vnitřní prostory rodného domu rozlehlé, plné záhadných zákoutí a místností, zatímco zvenku se dům jevil trapně malinký? Kontrast pohledu zevnitř a zvenku v širším slova smyslu, to už je ale podstatná filozofická otázka! Takže dobrý děd – svým způsobem strážce klukova bezstarostného dětství – možná dobře ví, proč chce hloubalovi zabránit, aby si po vzoru dospělých „udělal jasno“ a jednoduše to přeměřil pásmem. Tím by totiž onu záhadu (a filozofickou otázku) stejně nevyřešil, jenom zbanalizoval. „*Vykašli se na to. Žádný měření! Takovýchle zasraný chytřáctví v Zahradě nepotřebujeme!*“ Zároveň tak ale dobrý děd (stejně jako jiní dobří dědové a rodičové) chrání své postavení toho, který ví, i svou moc. To přece také odněkud známe, stejně jako všelijaké dočasné „éterové“ omamné zásahy různého kalibru.

Epizodka *Jak jsem dědovi pomohl sežrat šachy* mj. otevírá téma nemoci, chátrání a odcházení blízkého člověka, *Loutkář* zase vnese děs z cizího elementu a pocit bezmoci, dokonce včetně symbolické pouti zmenšeného hrdiny s křížem (na vodění loutek) na Golgotu (jíž se stane divan, v kterém chrápe alkoholem zmožený, tedy v těžké chvíli nepoužitelný děd, který ještě ke všemu po procitnutí svého změněného vnuka, hledajícího u něj spásu, nepozná a hodí ho do kamen. Tím ho hluboce zklame a zahubí, ale paradoxně také opravdu spasí – přivodí mu tím totiž kýžený restart (skoro se zdráhám napsat *zmrtvýchvstání*). Opět se můžeme kochat ďábelskou ironií a přesně poskládanými symboly, odkazujícími kamsi k výšinám.

Jak jsme rybařili v asfaltu – jako vždy s minimalistickými a předem známými rekvizitami na herním plánu Zahrady: Ukaže se, že v asfaltovém jezírku je možno „rybařit“ – lovit v něm útržky snů a vzpomínek. Některé jsou nepříjemné, a některé dokonce velmi nežádoucí – jak už to u snů a vzpomínek bývá. Když kluk proti vůli dědy vyloví samotného dědu v jeho mladší podobě, vyděsí tím starce natolik, že ten přízraku prostřelí hlavu a neposlušného vnuka nechá ze vzteku v odporné kapalině utopit (další z mnoha restartů). Téma nebezpečné hlubiny, paměti, vzpomínek uschovaných v temných vodách či sklepeních nevědomí se v *Nezahradě* objeví ještě několikrát, dokonce i jako nevědomí kolektivní – v podobě sedimentů historických odpadků v archeologické štole – či jako zážitek transportu do

POZVÁNKA

Srdečně zveme na
VEČER TVARU

**Ondřej Hanus
Jakuba Katalpa
Petr Motýl**

**20. 10. 2011
19.00 hod.**

**Rybanaruby
Mánesova 87
Praha 2**

poezie na volné noze

ROZHOVOR S BERNIE HIGGINSOVOU A JOSEFEM STRAKOU, DVĚMA ZE ČTYŘ ORGANIZÁTORŮ FESTIVALU DEN POEZIE

Ve dnech 7.–21. listopadu t. r. se bude konat v pořadí již 13. ročník festivalu Den poezie. Kdo stál před lety u zrodu tohoto nápadu, co to vůbec obnášelo takovou akci rozjet a jak vypadal první ročník?

B. H.: V roce 1999, kdy se konal první ročník, to byl pouze jeden den, den narození K. H. Máchy, tedy 16. listopadu. *Den poezie* pořádala Klub 8, Renata Bulvová a já. Odehrával se v pražském metru a také v tramvajích, které byly tenkrát plné dětí. Byla zima a já si pamatuji, že se vařil „svarač“ už velmi brzy ráno, aby nikdo na cestách za poezií nezmrzl. Součástí prvního ročníku byly čtení a happeniny v prostorách stanic metra, například čtení Věry Jirousové a dalších autorů.

Kde jste se inspirovali, případně z jaké potřeby *Den poezie* vznikl? A byla to původně jednorázová akce, nebo jste měli už tenkrát ambice každoročně jej opakovat?

B. H.: Vždy se mi líbila představa, že by alespoň jeden den v roce mohl být slaven jako *den poezie*, a tak jsem doufala, že by se nápad mohl uchytit, i když jsem si vůbec neuvědomovala, kolik práce to bude. Dny poezie nebo podobné festivaly existují v mnoha zemích, včetně Velké Británie. Líbila se mi jejich otevřenost pro všechny, kteří se o poezii zajímají a kteří ji píší.

Jak se festival během těch uplynulých dvanácti let vyvíjel?

B. H.: V průběhu let se zapojila spousta jednotlivců, sdružení i organizací, samozřejmě i mimopražských, a nyní se festival, různá čtení a jiné literární akce odehrávají téměř ve čtyřiceti městech a místech po

celé České republice, a to vždy v týdnu před výročním narozením K. H. Máchy a v týdnu po něm. Festival se rozrostl doslova organicky, dá to dnes daleko větší práci při sestavování programu. Nyní *Společnost poezie*, která festival pořádá, organizuje mnoho akcí v Praze i jinde, například letos „vypravíme“ poetický vlak z Jindřichova Hradce do Nové Včelnice, kde se na místním hradě uskuteční básnické odpoledne, ale samozřejmě mnoho dalších akcí organizovaných v knihovnách, klubech, školách apod. *Den poezie* je již několik let i mezinárodním festivalem a přijíždějí sem významní básníci například ze Slovenska, Maďarska, Rumunska, Polska, Francie, Velké Británie a jiných zemí. Chceme tak prohlubovat zájem i o tvorbu zahraničních autorů, a to především s instituty jednotlivých zemí. Čtení našich a zahraničních básníků bývají vždy velmi navštěvovaná.

V týmu, který festival organizačně připravuje, jsi letos nováčkem. S čím jsi do toho šel?

J. S.: V organizačním týmu jsem oficiálně prvním rokem, ale s festivalem aktivně spolupracuji už od roku 2008, od jeho 10. ročníku. Tehdy jsem připravil festival autorského čtení, každý den čtení dvou autorů, ve smíchovské pobožce Městské knihovny v Praze, kde jsem tehdy pracoval, a následující rok už jsem se podílel i na organizaci a moderování akcí v rámci festivalu nejen na různých pobožkách Městské knihovny v Praze, ale například v Rock Café nebo v NODu. Takže jsem se vlastně už v roce 2008 rozhodl, že budu velmi rád připravovat a moderovat různé básnické a jiné literární akce v rámci *Dne poezie*, s příjemnými lidmi, se zajímavým progra-

Zleva: Martin Zborník, Bernie Higginsová, Zora Šimůnková a Josef Straka

mem, který vždy byl s festivalem spojován, ale ve *Společnosti poezie* jsem teprve rok.

Jsou knihovny včetně Městské knihovny v Praze, kde pracuješ, jakousi páteří festivalu, nebo dominují jiné instituce a jiná pódia (kavárny, divadla, školy...)?

J. S.: Neznám přesný poměr, ale myslím, že akce ve školách dominují, na druhém místě jsou knihovny různého typu a zaměření, tedy také ve velkých městech, včetně

Městské knihovny v Praze. Tam se konají literární pořady a autorská čtení skoro každý den, kdy má knihovna otevřeno, na jejich pobožkách i v ústřední knihovně, ale i v městech malých či v knihovnách na vesnicích. To, co se mi líbilo od začátku, je, že není žádné ústředí, ale že se různé instituce, kluby a kavárny přihlašují a chtějí dělat něco svého, jedinečného. Akce se konají na mnoha místech, a sice nejen uvnitř, ale i venku, třeba na loukách či na ulicích.

OPRAVNA /15

Vracím se k Petru Bezručovi, jemuž byla věnována poslední předprázdninová kapitola, ale začnu trochu zeširoka. Ve druhé polovině padesátých let jsem působil na gymnáziu v Jablonci nad Nisou (tehdy to byla *jedenáctiletá střední škola* a potom *střední všeobecně vzdělávací škola*) a díky kamarádce Marii Pecharové-Matějíčkové (1928–2005), redaktorce SPN (*Státního pedagogického nakladatelství*), jsem po návratu z vojny získal možnost recenzovat (a později i psát) doslovy a vysvětlivky ke knížkám, které SPN vydávalo. V čele redakce mimočítankové četby stál výborný odborník, literární kritik a historik Bohuš Balajka (1923–1994). Na začátku normalizace musel jako „nepřítel socialismu“ nakladatelství opustit, ale v roce 1956, o němž je řeč, byla normalizace ještě daleko. Knížky edice *Mimočítanková četba* byly koncipovány jinak než záslužná, většinou vědeckým komentářem vybavená prvorepubliková řada *Kytice*, ale byly redakčně pečlivě zpracované a velmi levné. I když odbíhám od tématu, neodpustím si poznámku, že Balajka vedle učebnicových textů a monografie o Vrchlickém napsal i pěkné vzpomínky na své dětství *Už se tam nevrátím*, knižně vydané až v roce 2001.

Mezi texty, které jsem dostal k recenzi, byly také Bezručovy *Slezské písně* s doslovem a vysvětlivkami Aloise Sivka. Dalšími posuzovateli byli Oldřich Králík a Václav Tyr. Bezručova slavná sbírka vyšla v SPN až po autorově smrti, v roce 1959. K 1. lednu 1961 pak Bohuš Balajka vydal jako *novoročenku SPN* drobnou knižku *Jak nám psal Bezruč*, v níž otiskl několik Bezručových dopisů redakci z doby, kdy se nakla-

datelství chystalo vydat básníkův portrét, a z jednání o edici *Slezských písní*. Petr Bezruč (1867–1958) tehdy vyslovil přání, aby knížka určená studentům a učňům byla co nejlevnější. V úvodním slovu k novoročenke se Balajka zmínil mj. o tom, že „*zdlouhavé schvalovací řízení a několikeré přepracovávání doslovy způsobilo, že se básník našeho vydání již nedomořil*“.

V roce 1972, kdy od vydání *Slezských písní* v SPN uplynulo už třináct let, jsem se zúčastnil sympozia k třicátému výročí smrti nacisty popraveného odbojáře, literárního kritika a publicisty Eduarda Urxe (1903–1942). Sympozium se konalo 23. a 24. května 1972 v Mikulově. Bylo to v době, kdy nás učitele brněnských vysokých škol, normalizátoři dělali jako vajíčka – na skupinu A, B a C. Patřil jsem do té poslední – nesměl jsem přednášet a zkoušet u státnic a nebyla mi povolena obhajoba kandidátské práce. Na mikulovskou konferenci jsem se dostal hlavně díky tomu, že na mne krátce předtím došla řada v pořadníku Mototechny a vlastnil jsem Moskvič 408, kterým jsem účastníky z pedagogické fakulty dopravil do Mikulova a zpět. Konference se zúčastnil i sympatický syn Eduarda Urxe, tuším inženýr se specializací na ekonomii. Organizátoři ho nemohli nepozvat, ačkoli patřil k „pravicovým oportunistům“, kteří byli právě na začátku sedmdesátých let hromadně vyhazováni ze zaměstnání.

Mezi účastníky byl také Antonín Boháč (1926–1992) ze strahovského Památníku národního písemnictví. Neznali jsme se, ale jeden o druhém jsme myslím věděli, protože Boháč pár let přede mnou také učil v Jablonci. Po večeri v Zámecké vinárně nám

Antonín Boháč podrobně vyprávěl o svém zkoumání rukopisné sbírky *Básně, opus V*, podepsané neznámým autorem Pavlem Hrzánským. Důvody, jež ho vedly k přesvědčení, že autorem sbírky je Vladimír Vašek, zveřejnil Boháč 14. září 1972 na Bezručově Opavě věnované devadesátým létům předminulého století. Hodnocení jeho referátu a desíti vybraných básní, které Boháč rozmnožil, shrnuli účastníci konference do stanoviska, že „*podle dosavadního zkoumání verzologického, lexikálního, dialektologického a rovněž podle grafologického znaleckého posudku byl za autora s velkou pravděpodobností právem přijat mladý Vladimír Vašek. Tento nový náález umožňuje i posunout řešení otázky geneze díla Petra Bezruče*.“ (Citováno podle monografie Josefa Poláka *Petr Bezruč*, 1977, s. 130.) Poté se v *Ostravském kulturním zpravodaji* (ročník 1972 a 1973) rozběhla diskuze, do níž vedle Boháče zasáhli Milan Rusinský, Oldřich Králík, Jiří Svoboda, Artur Závodský a František Buriánek. Širší kruhy čtenářů seznámil Boháč s výsledky svého bádání v týdeníku *Svět práce* (v číslech 22–24 ročníku 1973).

V úplnosti (s úvodní studií, edicí všech básní, edičními poznámkami, vysvětlivkami a dokumentární přílohou) publikoval Boháč své důkazy teprve v roce 1984 v knize *Pavel Hrzánský: Básně, opus V*. (Ostrava, nakladatelství *Profil*, *Knihovna Památníku Petra Bezruče*, sv. 19, zájmový náklad Slezského muzea v Opavě). Nevím, proč kniha vyšla až po dvanácti letech, když Boháč měl už v roce 1972 všechny rozborů a argumenty pohromadě, ale asi se nezmýlím, když řeknu, že zpoždění zavinila normalizační perzekuční mánie.

V brněnském měsíčníku *Věda a život*, v němž jsem si přivydělával jazykovými a stylistickými úpravami, jsem tehdy pod značkou otiskl stručnou recenzi Boháčovy edice. Napsal jsem mj.: „*Sbírka vznikla již v letech 1891–1894 a celá desetiletí ležela v pozůstalosti básníka Svatopluka Čecha, odkud ji na začátku sedmdesátých let získal Památník národního písemnictví. O sešitu s rukopisem se sice vědělo už dříve (v Čechově rodině se dokonce udržovala tradice, že básně jsou dílem Petra Bezruče), podrobně jej však prostudoval teprve editor svazku Opus V. Antonín Boháč, který vydání doplnil i úvodní studií a pečlivým edičním komentářem. Z Boháčovy studie vyplývá s téměř naprostou jistotou, že básně skutečně napsal poštovní úředník Vladimír Vašek, známý později jako Petr Bezruč. Svůj názor dokládá Boháč argumenty životopisnými (Bezručovo klasické vzdělání), grafologickými, psychologickými i místopisnými, největší váhu však právem připisuje důvodům literárněvědným. Rozbor slovníku, větné stavby a zejména rytmické organizace Hrzánského veršů ukazuje, že Opus V je v mnoha směrech jakýmsi raným předstupněm *Slezských písní*. Že Bezruč psal básně již před *Slezskými písněmi*, se ovšem vědělo (bylo takřka nemyšlitelné, aby se tak geniální verše objevily jako blesk z čistého nebe), avšak z této rané tvorby jsme téměř nic neznali. Nyní tedy máme v rukou celou rozsáhlou sbírku, jež nám umožňuje poznat Bezručova »učednická léta« a hlouběji se zamyslet nad genezí jedné z nejslavnějších knih české literatury. Hrzánský se ve své sbírce jeví jako žák lumírovců (především Vrchlického), který však vstřebal i leccos z atmosféry začínajících devadesátých let.*“

Na Novopacku se duch spiritistů (jaký to obrat *duch duchařů!*) projevuje rozličnými způsoby. Nejenže na věky poznamenal takové autory, jako jsou Jan Opolský, Josef Kocourek, Jaromír

Typlt, ale emanuje se i v člověcích méně disponovaných. Na zdi u zastávky v centru městečka je epochální nápis SKÝNI DO PÍČI, o několik metrů dál stojí ROCK & METAL BAR KRCHOV a na konci města je návštěví s nápisem TYPICKY ČESKÁ KUCHYNĚ, což zdůrazňuje mohutný černoš v kuchařském dresu. Zvláštní, že tento genius loci působí na tak malém prostoru a kontrastuje s hostilným duchem Liberce a Jablonce a slovo *cola* neslyší v žádném pádě, ba ani při placení. Přitom to černé svinstvo s matoucím názvem dokáže náramně vyrazovat žaludek.

Jazykové shody a neshody mezi slovan-skými kmeny komentoval už Paul Eisner v knize o češtině *Chrámi i tvrzi*. Každý, kdo měl techtle mechtle se Srbkou či Chorvatem, si jistě všiml, že výzva *mrđni sa* ještě není to pravé, o každému srđcaři jde. Tu mě napadá, že kdyby Jugoslávci byli po válce v našich botách a museli odsunout Němce, eventuálně Maďary z Vojvodiny, tož by s nimi pěkně *vymrdali*. Jednou ve středu kolem poledne se mě chorvatský kolega mé freundin zeptal, zda bydlím v *kúče* nebo ve *stanu*. Jak si každý, kdo je z gruntu zběhlý v nanicovatém mudrlantství, umí představit, vypnul jsem se v celé své výši i šíři a důstojně odvětil, že na takové impertinence nejsem stavěný. Mimochodem, ukázalo se, že z chorvatského hlediska bydlím ve *stanu*.

Sedím v lokále a tu se ke mně přimotá jedna pani a řekne: „*Máme tě rádi, ale poesii – no uvaž sám, prostě básně a literatura vůbec nikoho nezajímá.*“ Podívám se s výrazem Dave Gahana na svou vrchní a řeknu – a zatím se mi v hlavě honí to, že poesie ti byla málo přítelem, ty potvoro jedna hostinská – a řeknu toto:

*Brux ist nix
Dux ist jüx
Komotau ist
immer blau*

Sudetská báseň, kterou bychom měli pořad rvát. A mimochodem děkovat Věrice Bartoškové, že ji objevila: *Most je hovno a Duchcov je bžunda* – ale jak říkáme my německé tupé drndy: *Komotava je pořád modrá!*

Napsala jednou jedna chytrá dívka o Marii Majerové, ŽE JI MUŽI TAK NĚJAK VNÍMALI SVINSKY JAKO ŽENU, a to ženu pohlednou. Dano Nývltová, autorko knihy o této podle Vašeho názoru „osudové ženě“, nekoukejte na gender. Je to, jako když se Simona Martínková-Racková rozhodne ke čtení poesie svých vrstevnic. Je to velmi liché provolání, ale vyserte se na to – poesie je příliš vzácná na to, aby se s ní srovnávali nějaké baby. Pokud se zdá snad, že ve slově „srovnávali“ je poslední písmeno mimo mísu – tak jsem mimo mísu, protože ženská poesie je opravdu to nejlepší, co česká literatura může sama sobě nabídnout.

Kdysi jsem na hodině marketingu vytvořil kreativní reklamní slogan *KUP SI MLÉKO, TY SRÁČI!* A kochal jsem se tím, jak jsem našeho *teachera* vyvedl z míry. Později se, jak je ostatně u kreativců zvykem, zastřelil perkusním revolverem. A nyní se vrací z hrobu a straší mě. Včera se objevilo další morosní znamení. E-mail od UPC zněl jednoznačně: *Ligu mistrů, nebo Ordinaci v růžové zahradě?* Kreativní přízrak už jistě předvídá, že ti, kteří nedávají přednost ani

jedné variantě, jsou fakticky na statusu Kikapů a Bugabuů (které na Floridě vymládli Američané za časů E. A. Poea).

Srovnání generací z jedné rodové linie během dnešního odpoledne u ohně a vuřta dokazuje, že vývoj není možný, dokud se lidstvo neposadí na onu pomyslnou holou prdel a jeden každý se přestane chovat jako zvykaný nabob. Jako vedoucí antropologického vyšetřovacího jsem přirozeně dostal mandát na přidělování dobře opečených vuřtů, z nichž odkapával omastek. Vuřty jsem pokládá do připravených umělohmotných misek, které se částečně rozškvařily.

Subjekt pětiletý houkl vyděšeně: „Holou rukou?!“

Subjekt otec: „No to né, já se nechci umastit!“

Subjekt děd: „Snad máte vidličku?!“

„*Nejsme žádná Praha, ale už i k nám jezdí nejen tzv. batůžkáři, ale i kvalitní turisté,*“ prohlásil krajský hejtman a čtverácky se usmál do kamery. Vzápětí se změnil v mohyly uplácanou z kamenů a betonu.

Karel Šiktanc rozhodně nepatří mezi méně oblíbené básníky a všelijakým literárním cenám se dosud úspěšně vyhýbám jako čert kříži, ale přesto jsem se pozastavil nad faktem, že Karel Šiktanc získá *pravidelně* každých 22 let Seifertovu cenu. Pokud pomínu možnost, že Nadace Charty 77 se pouze snažila pevně stanovit tzv. *Šiktancův rok*, musím říct, že je to unfair. Cožpak nemáme dostatek básníků, kterým by čtvrt mega nepřišlo vhod? Nechci zde lobbovat za vlastní osobu, ale třeba takový Albert Krásno (publikoval dokonce už několik básní v *Psím víně*), nebo Michal Šanda (který mě právě na kolenou prosil, abych ho zde uvedl), Milan Hrabal (a jeho Lužičtí Srbové), Sylva Fischerová (kdyby za nic jiného, tak za ty krásné stripteasové modlitby na posledním *Zarafestu*) by rozhodnutí Nadace ocenili.

„*Po přečtení povídek se vtipy z přebalu ukazují jako přesný popis reality. V Linhartových textech tu a tam probleskne zajímavá hříčka s jazykem či povedený vtíp, ale jinak zůstávají na úrovni žertů z nižšího stupně gymnázia.*“ Toliko krutopřísnými větami shrnul Vojta Varyš mé celoživotní dílo v recenzi pro časopis *Týden*. A zde nyní vidíte, že i my, muži, si dokážeme být velice perfidními soupeři. A tu je na místě říci, že i já, ač nejsem Majerová, potřebuji svou Nývltovou.

Nedávno jsem byl jako každý otec na táboře dětí. A jaký by to byl tábor, kdyby tam neproběhla bojovka v podobě noční hry s démony. Upíři, démoni, oběšenci, sociální pracovníci, čistě zrůdičky všeho druhu – jen pro děcka to znělo mnohem lépe: *Každé té zrůdě vražte do kapsy bonbón!* A druhý den se mě ptá místní fízl, jestli znám zdejšího myslivce. Prej to byl pedofil, ten večer se v lese oběsil a měl kapsy plný bonbónů.

Literatura je popelka. A básníci jsou možná hovna nebo vykradači grantů. Ale jeden jen: Vánek na hladině. Zálětí, kdy jen ti největší odvážlivci nechávají své milenky klouzat po stříbrných vlnách. Z hlubin se tu a tam vynoří zelený obličej a plážový povaleč se zachvěje. Holohlaví ranaři u stolku politého džusárnou pozorují holohlavé ranaře od stolku politého kolou. „*Tak jak, Indy, zapráskáš si s námi? Nebo si dáš ještě košík?*“ – „*Ne ne, mám nakoupíno, frčím domu.*“

„*Policistku jsme zadrželi přímo v práci v Bilině, kde působila. Nyní jí v případě prokázání viny hrozí až pětileté vězení,*“ informovala iDNES.cz mluvčí policejní inspekce Radka Sandorová. Všichni o ní mluví, že polevila ve funkci, ale to, že psala velmi kvalitní poesii, to nikdo nezmíní. Nabízela své tělo kvůli

drogám. O tom, že ji k tomu patrně donutil muž, není ve spisech ani slovo.

A to je ta známka punku – zazní mi v uších a vím, že jsem jen lokální kokůtek. – Ale tak to není! Já mám hrdost, soudruhu! A s tolika dívkama jsem se utkal. Život je válka a zní asi takto: „*Ty nejsi punk. Ty se oblíkáš jak pak.*“ – „*Jak pako?*“ – „*Ne, jak pak.*“ – „*Jak pak? Jakože styl pak nebo tak?*“ – „*A co to je styl pak?*“ – „*Asi že se oblíkaj jak paka.*“ – „*Né, že se oblíkaj až pak.*“

Rád bych řekl, že tato slova patří všem poutníkům. Možná jsou na konci babího léta lovely – slova, která jsem tento měsíc přeložil z díla Johna Cowpera Powyse: „*Co vám nyní odhalím, je nejhlubší a nejdůležitější tajemství mého života. Mé myšlenky se ztratily ve zdáních,*

a má zdání je tak obtížné popsat, že bych tím mohl zaplnit celou knihu, a ještě by to nebylo ono. Ale hnůj na mých botách, silná vrstva bláta s kousky uschlé trávy na koncích mých kalhot, dotyk mé dubové posvěcené hole, u níž znám každé zoubkování a zvrásnění a všechna její léta právě tak jako ty na svých dlaních, tak jako slanou chuť potu na svých rtech, příjemný otok prstů, sladce zasmušilou únavu svých nohou, nepopsatelné štěstí svého klidu, oslňující, utišující a omamný vítr, duch opilý vzduchem, to všechno je, svého druhu, jakýsi druh myšlení, ačkoli je velice obtížné to vysvětlit...“

Příznávám, že jeho jazyk dává zabrat, rád bych přeložil celé jeho dílo, leč bohužel není žena...

To byl joke, já přece mám rád ženskou tuhle... věc...

Patrik Linhart

A CO SI TAK JAKO PÍŠETE?

Ladislav Andrle, údržbář, webový administrátor, řidič, pošťák

Ještě donedávna se moje „psací tvorba“ skládala téměř výhradně jen z různých poznámek, vzkazů, objednávek zboží do firmy či zápisů do tabulek. Potom přišla do vydavatelství velká internetová revoluce a já jsem dostal na starosti vkládání článků a videí na náš automobilový web. S tím je spojeno také vyhledávání množství informací na síti a propagace našich stránek na facebooku, takže se pomalu vracím zpátky do svých školních let, kdy jsem byl dost velký pisálek jak ve školní lavici, tak i mimo ni, když jsme ve volném čase s kamarádkou vydávali školní časopis. Trochu mě mrzí, že se drtví většina všeho, co píšu, odehrává prostřednictvím klávesnice počítače nebo telefonu. Tužku a papír vezmu do ruky, opravdu jen když si dělám nějakou tu poznámku – lepících kancelářských štítků mám plný stůl.

Na duchaplnější tvorbu nemám čas, anebo se k tomu nejsem schopný dokopat. Typickým příkladem je blog, který jsem si před pár lety založil a za celou tu dobu jsem tam pověsil jen několik fotek. Zkrátka jsem spíše čtenář než pisálek. Tečka.

Kdybys měl napsat knihu, o čem by byla?

Tak tahle myšlenka mne poprvé napadla někdy v šesti letech, když jsem začal psát knihu o pirátech a trosečnících. Vyrůstal jsem na Julesi Verneovi a to dost ovlivnilo moji představitelství. Leč z knihy nakonec zůstala spíš jen povídka, protože mi prostě došly nápady. O pár let později jsem to zkusil znovu a tentokrát jsem měl plnou hlavu sci-fi příběhů z pera A. C. Clarka. A jestli hádáš, že zase zůstalo jen u krátké povídky, hádáš správně. Do dalších pokusů už jsem se nikdy nepustil, připadám si, že už jsem moc vzdálený tomu snovému dětskému světu, který mi tenkrát vyplňoval hlavu.

Připravil a fotografoval Dalibor Demel

nové století a tisíciletí /4

D. Ž. Bor

Hlavní téma: Gustav Meyrink

14. 6. 2001. Nastaly mi starosti se zaváděním elektrického proudu ve skladu a obnovením odpojeného přívodu elektrické energie. Pracuji na *Logosu* a dokončení druhého svazku *Knížnice Logosu*, příprava podkladů pro vydání Lasenicových tarotových karet. Dnes na stole leží vytištěné stránky *Černé Sulamit*, jež sváží nejpозději do tří týdnů. Navíc jsem přinesl domů vytištěné grafiky Vladimíra Nováka pro *Esej o Nadčlověku*.

15. 6. 2001. „Bylo by mi ctí a potěšením,“ píše v dopise Věra Linhartová, „kdybyste se chtěl ještě jednou ujmout vydání malého svazečku, dvojjazyčného, v rozsahu asi *Domu daleko* či *Chiméry*. (...) Tyhle tři texty mají pro mne zcela zvláštní význam, jsou snad ze všech mých textů nejvíc »ze života« a zároveň plně nejpřesnějších předtuch, které se vyplnily. Opravdu by mě potěšilo, kdyby u Vás našly útočiště.“

Zářím! *Vodopád v Nači* bude mi ctí a potěšením vydat!

Když čtu znovu Meyrinkovu *Noc Valpuržinu*, jsem přesvědčen, že Otokar Vondřejc si nic nevymýšlí; to, jak s houslemi v ruce popisuje cestu do paláce hraběnky Zahrádkové, prožívám s ním, jako bych ani nečetl písmena, já to všechno *vidím!* A teď to přijde: zpěv věřících z nedalekého kostela za doprovodu zvuků loretánských zvonků rozezvoucí Otakarovo nitro tak silně, že pojednou ví, že ty nebeské zvuky vycházejí z něho, z jeho nitra, a v tu chvíli jsou tak silné, že cítí „*chvění svých houslí v dřevěném pouzdře, jako by oživil ve své rakvi*“. Obraz předznamenává atmosféru příštích událostí. Černé houslové pouzdro, které se drželo na plochu za kovové držátko, opravdu připomíná rakev! Děje a místa, které zná, i ty, které vyvolává imaginováním skutečnosti, musí živě vidět před sebou!

V pražských románech, jež Meyrink napsal už v Německu, cítím vladařskou vůli vybavit si do všech podrobností atmosféru Prahy. V *Noci Valpuržině* předvádí herec-Zrcadlo románovým postavám je samotné, nebo jejich příbuzné a známé, pokaždé ve vrcholících situacích, aby prozřely a zděsily se všeho, co v nich podvědomě žije. Takový postup Meyrink předpověděl už v Golemovi: knihu *Ibbur* mu přinesl neznámý muž s vysedlými lícními kostmi a zešikmenýma očima, tedy vlastně Golem.

Způsob, jakým se Pernath snaží vybavit si příchodního, je pozoruhodný: Oblékne si svůj plášť, nasadí si zaměněný klobouk, sejde po schodech až k domovním dveřím a pomalu se vrací zpátky do pokoje; když dveře otevře, je v pokoji nečekaně přítmi; pokouší se napodobovat mužovy pohyby a tvář, ale jak si má na to všechno vzpomenout, když neví, jak muž vyhlížel? Najednou si kůže, svaly a celé tělo samy na všechno vzpomněly, *aniž to prozradily mozkem*: „Dělaly pohyby, jichž jsem si nepřál a které jsem nezamýšlel. Jako by mi mé údy nepatřily. Pojednou, sotvaže jsem učinil v pokoji jen pár kroků, byla má chůze tápavá, cizí. To je chůze člověka, který je bez přestání v nebezpečí, že přepadne dopředu! Ano, ano, ano, to byla jeho chůze! Zcela jasně jsem věděl: je tomu tak! Měl jsem cizí, bezvousý obličej s vystouplými lícními kostmi a hleděl jsem ze šikmo položených očí. Cítil jsem to – a přece jsem to nemohl vidět. To není můj obličej! chtěl jsem bezděčně vykřiknout, chtěl jsem si osahat tvář, avšak moje ruka mě neposlouchala, nýbrž vnořila se do kapsy a vyjmula z ní knihu. Přesně tak, jak to předtím učinil on.“

Takto magicky pracuje i herec-Zrcadlo. „Jak zvláštní!“ uvažuje císařský tělesný lékař, „z cizího člověka, kterého ani neznám, mluví na mne mé vlastní já!“ Zrcadlení je popsáno přesně. Napadá mě, zda Pernathova (ale my už víme, že Pernathem ve skutečnosti nebyl) identifikace se všemi postavami

románu nekoření kdesi hluboko v Meyrinkově vlastní nejistotě, kdo byl jeho otcem; duše lidská, či jsi? V *Andělu západního okna* se oba způsoby kombinují a konečně v *Bílém Dominikánovi* dochází k syntéze.

Poznamenávám si: Ten, kdo se považuje za Pernatha, má tři přátele: hudebníka Josua Prokopa, loutkáře Zwakha (tomu byl předlohou malíř Richard Teschner, s nímž Meyrink zamýšlel založit putovní divadlo marionet) a malíře *Vrieslendera*; a právě onen druhý vyřezává ze dřeva hlavu loutky: „Jak se ta hlava v malířově klíně otáčela, přišlo mi, že má plné vědomí a že pátrá od kouta do kouta: pak její zraky spočinuly na mně, uspokojeny, že mě konečně našly. (...) Poznal jsem žlutý obličej cizince, který mi před časem přinesl knihu *Ibbur*. (...) Byl jsem to já sám, ležel jsem ve *Vrieslanderově* klíně a pátral jsem kolem. Mé oči bloudily po světnici a jakási cizí ruka otáčela mou lebku. Pak jsem pojednou spatřil Zwakhovu rozčilenou tvář a slyšel jsem jeho slova: Pro Boha živého! Vždyť je to Golem!“

Přemyslím, odkud znám jméno *Vrieslander*. Pak si vzpomenu: mezi pražské Meyrinkovy přátele patřil ilustrátor John Jack *Vrieslander*. Při vyslovení toho jména jsem pojednou usnul. Probudilo mě v uších znící slovo: *Amistagré*. *AMISTAGRÉ!* Kdysi, ještě v *Dlážďence*, se mi dostalo do rukou grafické album, v němž jsem se poprvé setkal s jménem Paula Leppina a s dalšími jmény; mezi nimi i *Vrieslanderovo* jméno, vážící se ke grafickému listu s Holanďankami na tržnici.

Znovu čtu Meyrinkův dopis Müllerovi z 30. 6. 1917: „Vím velmi dobře, co to je, když člověk křičí o světlo, že při tom skoro shoří – celý svůj život jsem křičel, až jsem

nakonec nalezl.“ Paralelní místo je v Golemovi: Hillel tu říká Zwakhovi: „Kdo všemi atomy svého těla nekřičí po duchu jako ten, jenž se dusí, po vzduchu – ten nemůže přihlížet tajemstvím Boha.“

Známý okultista Karel Weinfurter vzpomíná na chvíli, kdy do jejich spiritistického kroužku Na Poříčí přišel jednoho dne baron Adolf Leonhardi ze Stráže s mladým, velmi elegantním mužem, jehož představil jako bankéře Gustava Meyera. Potom už Meyer docházel do kroužku sám „a tu jsme se záhy spřátelili a chovali jsme spolu celé hodiny, rozmlouvající o okultních zjevech, anebo jsme sedávali v kavárně, probírajíce různé okultní otázky, které nám tanuly na mysli.“ (*Paměti okultisty*, s. 28–29)

Na doporučení Barona Leonhardiho si Meyrink nakoupil spoustu okultních knih, především anglických, a potom z nich v kroužku předčítal ostatním, kteří anglicky neuměli. Sám o tom vypravuje: „Vstoupil jsem do Theosofické společnosti, založil v Praze lóži a obcházel jako řvoucí lev, abych pro společnost získal přívržence; v úzkém kruhu jsem předčítal z anglických spisů a pamfletů. Jediným výsledkem mé námahy bylo, že jsem se cvičením v přesvědčování naučil anglicky, takže když dnes předčítám z anglické knihy, je to jako bych četl německy.“

A ještě jedna vzpomínka Karla Weinfurtera: „Jindy jsme seděli s Meyrinkem v kavárně a tu Meyrink vytáhl svoje zlaté hodinky, a otevřev zadní plášť, ukázal mi jetelový čtyřlístek, který tam byl ukrytý, a řekl: »Zdalipak byste mohli vidět, za jakých okolností byl tento čtyřlístek utržen?« Zavřel jsem oči a díval jsem se duševním okem do prázdna. Vtom jsem spatřil na

stezce mezi stromy v lese nebo v parku dva jezdce, a sice mladého muže a mladou dámu. Ale viděl jsem je ze zadu, a nemohl jsem tedy udati jejich podobu. Potom obraz zmizel. A Meyrink s užasým obličejem mně řekl: »Je to naprosto správné, poněvadž onen čtyřlístek byl utržen ve Stromovce, kde jsem se projížděl koňmo s jednou dámou.«

Znovu se přesvědčuji, že Meyrink znal Prahu a její okolí; také často cituje české písně. Vedlejší osoby jeho románů i povídek mívají česká jména. Asi to souvisí s tím, že se v Praze často stěhoval a poznal různé čtvrtě, také „lid prostý a služební“, hospůdky, šantány a zapadáky se svéráznými návštěvníky, hudbou a zpěvem. Je tu veliký rozdíl oproti Kafkovi – u něho je vše nejasné, jsme sice v Praze, ale realie jsou rozmlžené, nevyskytují se tu jména ulic, namísto nich nastupuje (p)opis vzhledu procházených a míjených míst, mnohomluvně zastřených, jako by neměla pro události pravý význam; a přece Kafka uměl trochu česky, kdežto Meyrink vůbec ne.

16. 6. 2001. Vladimír Novák přišel podepsat své grafiky pro březnovskou bibliofili. Co chvíli mluvil italsky. Dost dlouho jsme debatovali o životě a lásce. Dnes mi připadal o deset let mladší než před měsícem.

Včera četl Míla Topinka nějaké moje texty: „Máš toho víc? Jestli ano, pověs nakladatelství na hřebík a piš básně!“

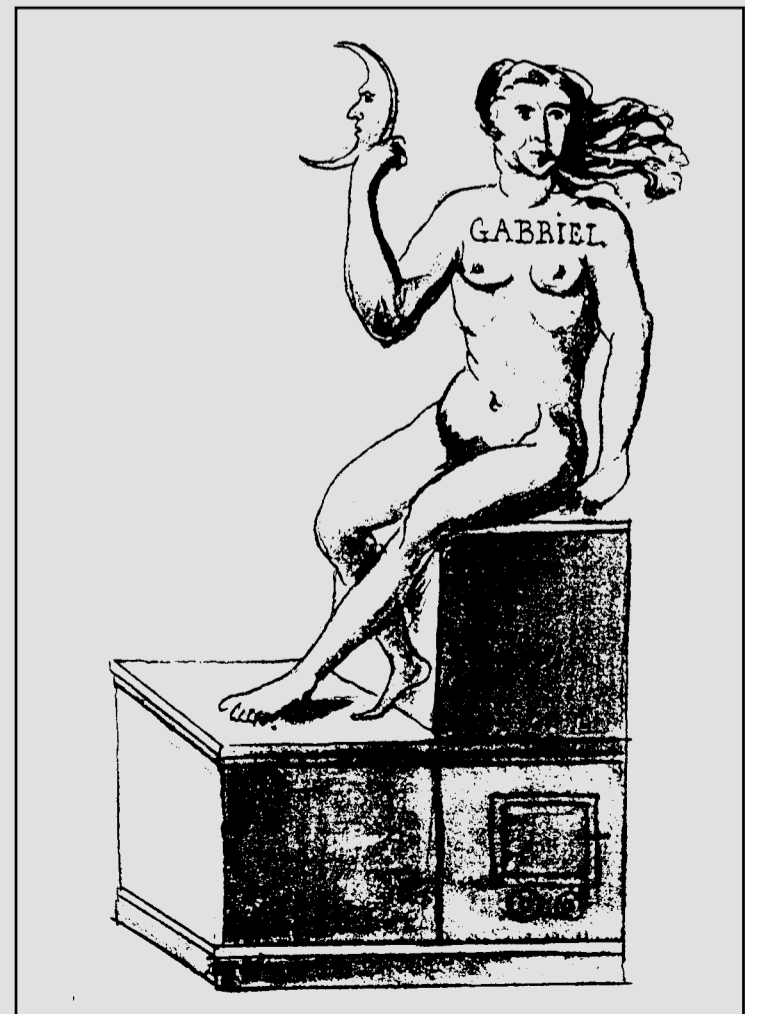
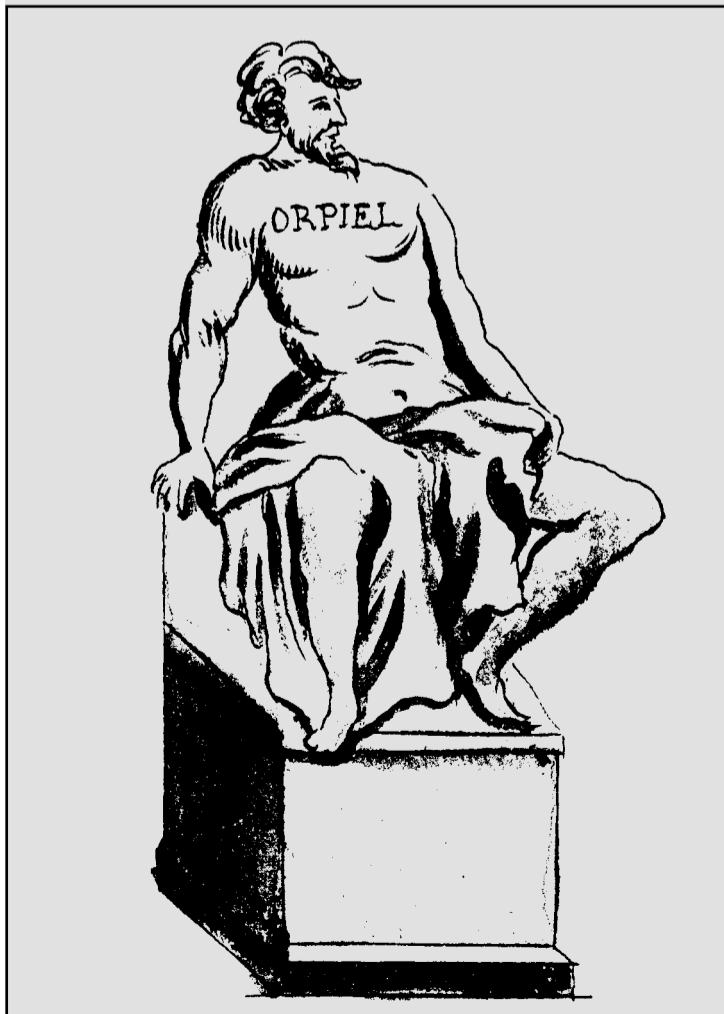
Ve schránce jsem našel smuteční oznámení, pošta Moravská Třebová. Nevím, proč mě napadlo: v Šumperku umřel pan Lžičař. Nechtěl jsem obálku ani otevřít, ale žena naléhala. Moje tušení se potvrdilo. S tímto snad už posledním členem předválečného Kruhu přátel Novosalemského Světla jsem

OBRÁZKY Z PŘÍTMÍ ZÁMECKÝCH KNIHOVEN

Rukopis, ze kterého pocházejí kresbičky planetárních bytostí, byl nalezen v zámecké knihovně Újezd Svätého Kříže v konvolutu rukopisů *Schriftliche Unterrichtung Der Wahren Weisheit von der F:R:C: Nach den rechesten Original des J:G: Tolten*. Na titulním listě nese ex libris Karla Josefa hraběte Hrzána z Harasu. Učební spis bratrstva zlatého a růžového kříže pojednává o duchovních entitách, které řídí pomoci svých sfér vlivu Univerzum. K nejznámějším patří archanděl Gabriel, lunární síla, která je v hermetismu spojována s nástupem materialistického myšlení na přelomu

renesance a baroka. Za představitele „gabrielské orientace“ je považován například anglický politik, mág a filozof Francis Bacon, proslulý svojí devízou *Knowledge is power*. V mnoha slavných *Zvěstováních* italského renesančního malířství Gabriel otevírá uprostřed čela Panny Marie „kanál představitivosti“. Lunární archanděl je také považován za nejženštějšího v archandělské hierarchii. Orfiel má zas být andělem boření. Boří vše, co je staré, co se přežilo. V osobním životě ostraňuje staré, nefunkční „programy mysli“.

Luboš Antonín

martin david

Veronika Jílková, ilustrace k *Nezahradě* Reného Vaňka

POPĚVEK TAKOŘKA PERVERZNÍ

Fifi, rezavá, pojďme,
společně vypustíme
zpod mračna peřin
dvě holubice míru

Lulu, vnaďná, vnaďme...
ještě si dětinsky hrajme
Ty popluješ jako loď-křížník
A já zamírím přesně torpédo

Sisy, rozmilá, snad víš, že
na tobě vrásky lupou nehledám
Vždyť zatím se ti do obličej nezaryla
síťovka stárí

Kiki, havraní, pojďme,
společně vypustíme
zpod mračna peřin
dvě holubice míru

DĚS, BĚS, PRUDIČ, RVÁČ ZA BÍLÉHO DNE NAMETEN ŘVE, VRÁVORÁ PARKEM...

A již zpovzdáli se načrtává,
že pohroma se blíží...

Totíž celá stafáž kolemjdoucích:
dvojice v objetí,
pejskaři s pejsánky,
maminky s kočárky,
dokonce i strážníci městské policie (!)
– ti všichni už z dálky
obloukem se mu vyhýbají...

Jen postarší noblesní dámy,
klientky zdejších lázní,
jako by na místě zkameněly...

• • •

Říká-li se někdy tlustým knihám,
románům, filosofickým traktátům, *špalky*.
Špalky knih! špalky knih!
za dlouhých zimních večerů
přímo skvěle na zátop...

Pak drobný, tenký svazek,
subtilní sešitek básní,
mohl by nám sloužit
místo třísek na podpal...

Neboť všichni máme
v suchu pod střechou
to dřevo vyrovnané.
Neboť je nám přežít
tu strašlivou, krutou zimu...

STŘEDHOŘÍ

Pěšmo, sám proti víchru v polích...
vytrvalou chůzí poprvé smíš čist
překlad neznámé, prehistorické řeči:
Krajina ženského těla

Netknutý modravý samet táhlých linií –
rozličných prsů, šíjí, nártů,
se stíny úbočí, úžlabí, dolin

Navečer i v té nejmenší, nejzapadlejší vsi
najdeš hostinec, kde čepuje se
– nevím proč říká se tomu – pivo...

PÁLENÍ OHNĚ NA HORÁCH

Opět naše hlasy oněměly
žíhané tváře ustrnulý
kolem zmitaného ohně

U té *hovadsky* nevykládané
Boží televize

PAK PŘIŠEL DĚŠT...

1.
crčení deště
hrčení deště
ropotání deště
glogtání deště
glachtání deště
cinkování deště
rapreptání deště
kopocání deště
copotání deště
šumění deště
šumotání deště
šeplání deště
šešení

2.
dubnování deště
lokotání deště
kolotání deště
lopotání deště
bublání deště
bábelování deště
kamenování deště
šibování deště
šmátrání deště
ošmatávání deště
zašeptávání deště
vyšeptávání deště
šeptání deště
šepotání deště
šeplání

3.
Hřmot kanoucích krupějí
v krápníkových jeskyních –
v těch zászvětních
bizarních chrámech...

Nalévání a tříštění krupějí
v nepoznaných chrámech –
Jako by se tu od nepaměti
měřil nesmlouvavý čas...

• • •

Ty rozrůzněné tváře lidí,
proudivší po bulváru metropole...

Po nichž nesmíš klouzat pohledem!
natož na ně s úžasem zírat!
natož se za jakoukoli tvář otáčet!

Ačkoli kamsi spěšně kráčejí,
každý zaneprázdněn sám sebou,
v okamžiku, bleskurychle by zjistili,
žeš kdokoli, ach kdokoli snad jiný...

PŘIPOMENUTÍ SMRTI V PODOBĚ HRANOSTAJE

Smrt se před tebou mihla
tenkrát neuvěřitelně plachá...
Vyrušils ji při souvrati pole,
předjarně odpočívajícího.

Na nebi vesnické domky-oblaka.
Kam táhlo tě tehdy -náct let?
Za ohybem němé řeky Ogry
vítr skřípal ve stéblech.

Tenkrát před tebou Smrt
ještě bázlívě prchala –
(její prchlívé, šílené oči!)
mrštný sněhobílý hranostaj.

ZAHRADNÍ SLAVNOST

Tichá, a přece hudbou přetékaná.
Opulentní, a přitom utajená slavnost...
Za dne rozsvícená dýněmi,
blumami, švestkami, špendlíky...

Navečer dívčiny s pohárem vína
procházejí v šatech z flóru,
v obrysech pleť a boky z hrušky,
ňadra z nových jabloní.

V setmělých brčálech se chichotají,
ovíněle, rozjíveně vyzpěvující
o svém budoucím
voňavém plodu se štopkou

NAD MATNOU PODOBIZNOU HOLANA SE SEIFERTEM

Podezřelé! Čím to, že velcí básníci,
již dožili se neuvěřitelné sumy let,
zažínali ve svém stařectví dětskou tvář –
ona vysvítila zpoza houštin vrásek.

Vždyť přece: i dobové utrejchy, dryáky pili!
(Úlitbou předcházeli si bohy, demony?)
Přece stejně podzimní listíčko báníli!
(Což nesáli z prsu zmaru a nicoty?)

A ony „nekonečné směny“ doma ve věži,
maják rozžatý v temnotách pozdní noci...
Aby si pak přece jen šli odpočinout –

spláchnout obličej vodou a mýdlem;
mýdlem, kterým si jejich ženy-druhy
vždy vposled myly, ba drhly pohlaví...

Martin David se narodil roku 1964 v Teplicích, kde také žije. Několik roků pracoval jako stavební mistr, projektant, vedoucí kina. Posledních osmnáct let topí v plynové kotelně. Publikoval v časopisech a je zastoupen v několika antologiích, knižně vydal básnické sbírky *Listí pro jablko* (Protis, 1995), *Jiné výkladní skříně* (Weles, 1999) a *Venkoncem* (Weles, 2003). Zde otištěné básně pocházejí ze sbírky *Ulity do běla*, která na vydání teprve čeká.

SNĚHU? HABADĚJ!

Nikdy se nedovíš,
na cos to vlastně hleděl
z okna mansardy
horského penzionu...

Výhledu bránila modrá zelen
srstnatých ramen smrků.
(Ano, ta svatozář prašanu!)
Setřeseného sněhu kolem
na tři čtyři metry.

Přece jsi nehleděl ani nemyslel
na bílý svah v údolí,
kde jezdci na lyžích,
každý jeden ve svém rytmu,
tančili sami se sebou a s gravitací
(tanec podstatou stejný,
ač navenek jiný,
opilců vrávorajících domů...)

Nikdy se nedovíš,
na cos to vlastně hleděl...

•••

Kmeti! starci! – Ti ducha tiší chodci,
chodci nadále nesoucí ducha...
chodci víc než kdy dřív nesoucí ducha...
(A že často zahlušen je stěží potkals)

V hodině volné (bez pout hodinek)
postávali ve skupince na nároží,
zpola jiné bytosti už... rokovali
s nezavátou jiskrou v oku

A kladli, příkládali na společnou vatru –
zkušenosti, zasvěcenosti, kurióznosti,
náruživosti, umanutosti, ctižádosti
(senilnost převrhla se v dětinství)

Mnohá slečna, jež šla zrovna kolem,
jen špatně hrála svou lhostejnost a nezájem,
svou mimoběžnou chůzi
jinam...

ZÁBLESK ZBRANĚ

Jako chlapec (kam paměť snu sahá)
toužil jsi v dlani sevřít
opravdickou dýku.

Nabíledni bylo proč.
Draci, princezny, rytíři, zrůdy aj. bytosti.
(Později v reálu
exponovaní osamělci)

Letos ti úřady oznámily
tvůj dvačtyřicátý rok...

Včera procházels soustavou obchodů.
Pod sklem prodejního pultu ležela:
ta z dávno zasutého snu!

Blyštivá, přeostrá, dvojsečná.
Rozechvěn, rozrušen, raději prchls (!)
Prozatím prchls...

ČÍM DÁL MŮJ OHRANIČENÁ RODINA

Ó drazí, předrazí rodičové,
být ve vaší popraskané kůži,
již bych se tolik nebál o syna...
Až postoupí mu slunce k zenitu,
jak se zbarví? Co z něho povyleze?

Mravenečník ve fraku, kterak podniká.
S (pa)rohlem, rypcem zhrzený pijan.
Červ pohlavár s růžencem podbradků.
Skřet, mutant Bosche Hieronyma.

Ó drazí, předrazí rodičové,
být ve vaší popraskané kůži,
již bych se tolik nebál o syna...
Až vystoupá mu slunce k zenitu,
čím se opevní, co z něho zbude?

Frak bez mravenečníka, jenž dopodnikal.
(Pa)rohy, klofany, tesáky, krunýře...
S růžencem podbradků červ pohlavár.
Skřet, mutant Bosche Hieronyma.

Veronika Jílková, ilustrace k *Nezahradě* Reného Vaňka

DĚSIVĚ TICHÁ NOC V MUZEU...

*Proconsul africanus... Ouranopithecus...
Gigantopithecus... Australopithecus...
Homo habilis... Homo erectus...
Homo sapiens neanderthalensis...*

Nu ovšem, támhle je: *Homo sapiens*...
Ta zbystřelá, sympatická opička,
která slušně požádala tygra,
aby laskavě otevřel mordu...

Z jeho zubů vypůjčila si špičáky,
které s trochou střelného prachu
nacpala do železného pouzdra...
Ale vždyť víme, jak funguje puška!

Věru moudrá, šikovná opička!

•••

Zátoku přelétl rybářský splávek.

Balanc štíhlounké kapky.
Shora křiklavost pomeranče,
naspod žabincově zelený.

Pouhý pohled na něj rozněcuje vášeň.
Jak ono ráno: Boží oko nad pralesem...

ROZLEHLÝ OPUŠTĚNÝ SAD

Klíma nebo Deml?
Toman nebo Seifert?
Halas nebo Holan?
Blatný nebo Orten?
Mikulášek nebo Skácel?
Kolář nebo Juliš?

Neslyšně dopadající jabka
hrají na stráni
petank

michael lorenc

LOM

I.
Šel jsem
jako někdo jiný
zeleným lesem
dobrodiní

Moje já se motá
v lomu osamění
kde je dávnem dávno
které dávno není

Půjdu
jako někdo další
územím dubů
které teprv raší

II.
Šel jsem s ní
pak vedle ní
nakonec za ní

Oči řez smaragdem
vlasy vlnitý plech
ústa letící kormorán

Vlekli jsme svá těla
po cestě zákazových
značek

Najednou prostranství
lom jako náměstí
zatemněných oken

III.

Co jsem pohledával v jámě
ve které netěží
už ani ďábel

Pod nohama voda
průhledná a tichá
nad hlavou plující
bílé bunkry

Zrcadlíci se zrcadla
a lom
vylámaný dlátem

Nahrň si listí do klína
tu podzimní sychravou
krev

SMRT OBEČNÍHO BLBCE

Ukazoval mi, jak čerpá
vodu přímo ze skály.
Chtěl být užitečný.
Nosil ji v nevratných lahvicích na nástupiště
a podával cestujícím otevřenými okny
rozjíždějícího se vlaku.
Nádražní zřízenci ho neměli rádi.
Poukazoval na pomalost rychlíků,
na nedodržování jízdních řádů,
na neomalenost průvodčích.
Chtěl jsem ho chránit,
ale těch uniformovaných,
pověřených a snaživých
bylo příliš mnoho.

KLAM

Až k opuštěnosti
věrnost matce,
až k prohře
věrnost květinám.
Až k sebezničení
klameš klam,
hologram
vlastního těla.
Zůstaň umanutým
v umanutém světě.
Sám.

BARBOŘE

V psím ráji,
v kočičím pekle,
v opilé krajině,
sestro živlů,
skrýváš svou krásu,
vědí to ptáci
v prostranstvích světla,
v rozlohách tmy.
Jdeš po hluchém štěrku,
po hluché hlíně,
před tebou za tebou
řeka, proud jmen.

DÁVNÝ DŮM

Dávný dům a bludné
vůně hudby, téměř znění.
Na parapet okna svůdně
usedá samo osamění.
U branky léta nekosená tráva,
ležím v ní, rytíř bezhlavý.
Má hlava po nocích studuje práva
a ve dnech bezpráví.

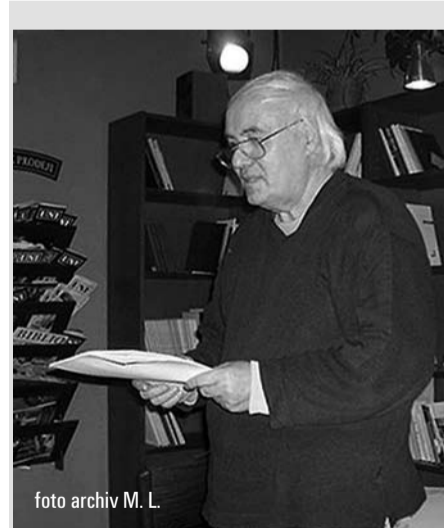

foto archiv M. L.

Michael Lorenc (nar. 29. 8. 1943 v Olomouci) žije v Trhových Svinech, vystudoval konzervatoř v Ostravě (housle, dirigování orchestru a skladba), poté AMU v Praze, pracuje jako dirigent. Je autorem básnických sbírek *Průvody k popravám* (Šimon Ryšavý, 2001), *Visuté zahrady deště* (Carpe diem, 2005), *Les citadel* (Balt-East, 2005), *Monogramy* (Balt-East, 2005), *Bezdomovci duše* (Alfa-Omega, 2006), *Urousaný orel* (Balt-East, 2007), *Srocení* (Balt-East, 2007).

kávovarna

Adam El Chaar

„Už dlouho jsem ho neviděla, naposledy v pasáži Lucerna. Zvláštní, tam jsme se i seznámili... Byl vyprahlý. Díval se na mě těma očima neschopným spánku, podlitýma bahnem netu, a bylo vidět, že uvnitř balancuje na plovoucích dřevcích, zbytcích lesa. Neměl co dýchat. Sladce se usmál a požádal mě o cigaretu. Strčil si ji za ucho a odešel. To už byl konec.“

Když jsem ty oči spatřila poprvé, byly plné krve. Stríkal ji na každého, aby ukázal, že žije. Snad to chtěl napovídat sám sobě. Snad mě chtěl sbalit. Vypil pivo na dva nádechy, hned si objednal další. Když mu došly prachy i lidi, co by ho pozvali, začal dopijet všechna piva na okolních stolech. Jednou ho zbili. Ležel na zemi a chápavě krvácel. Já jediná jsem věděla, jak je v tu chvíli šťastný.

Obrazil všechno, co bylo ve městě zadarmo – premiéry, vernisáže. Pil všechno naráz – pivo, víno, kafe. Konverzoval s váženými účastníky kulturního života. Měl zvláštní vztah s herci – byl voyeur a oni exhibicionisté. Uměl jim polichotit, i když se mu hra zrovna nelíbila. Ne, že by pochleboval, spíš si na všem dokázal najít něco, co mu připomnělo život.

Mluvil rychle a lital z osoby na osobu. Balil ženské a já byla jednou z nich. Třeba na premiéře Spílání publiku 2010 v divadle Komédie. Dobře jsme si popovídali, uměl konverzovat, ale jak v něm mizely sklenky vína, začal tančit. Spadly mu rifle, setřásl i trenky. Vyhodili ho.

Druhý den mi volal a omlouval se. Myslěl si, že všechny urazil. Přitom urážel něčím úplně jiným – svou neschopností zůstat, svou klaustrofobií, která působila jeho chudobu hmotnou i duchovní. Stále znova ho uvrhovala ve staronový vír závislosti. Toužil po něčem, co neexistovalo. Viděl to před sebou. Srkal obdiv žen, ale nikdy ho nepil. Báł se jednoty, báł se být skutečný a jeho strach...

Jednoho dne jsem pro něj přestala být tou jednou z mnoha. Začala jsem být jednou z mála – jednou z těch, které si v sobě vytesal při konstantním snění, jejichž obraz začal vyzývat při nekonečných obřadech, obraz jeho vnitřní touhy... Co to vlastně bylo?“

„Poprvé jsem ji spatřil přes sklo kavárny v pasáži Lucerna. Měla růžovou blůzu a něžnou tvář. Šel jsem dovnitř a dal si hořké šumavské pivo Kout. Takový je i můj život – hořký kout. Přinesla mi ho. Požádal jsem ji ještě o něco na psaní. Přinesla mi á čtverku a propisku.“

Venku byla zářijová slota. Stromy pomalu začínaly jít do hajzlu. Životodárná vláha

pozbyvala smyslu, život se chýlil ke konci. Bylo ještě léto, ale tím spíš to člověk vnímal.

Položila na stůl arch papíru. Z nosu mi na něj skanulo pár kapek. Jak jsem byl ještě svěží z deště, uklouzl mi úsměv a já se vykouzlil taky. Mořská bríza si pohrála s listy palem.

Vzal jsem do ruky propisku a začal psát. Občas jsem zvedl oči. Vždycky ji podle křiklavé blůzy neomylně našly.

Třeba teď se nenuceně pohupuje do rytmu brit popu vzadu u baru. Teď se podívá mým směrem a chvíli na mně spočinula očima. Nedokážu se usmát, zaujatý svým psaním. Co nejrychleji pokrývám papír bezvýznamnými klikyháky. Jen proto, abych jí mohl říct o další papír. Bude to další příležitost ji upoutat – přimět ji, aby její tělo zůstalo v blízkosti toho mého.

„Trp,“ řekla a je to krásné. Vločka na tváři mi hasne, pod tělem mi taje sníh. Ale čekat nelze věčně, tělo je tu přebytné, utopí se v závějích kvůli modrooké slečně.

Mám pocit, že ji odněkud znám. „Slečno, neznám vás odněkud?“ Ne, to je laciné. Ale co kdyby to přeče přimělo ty koutky se rozláhnout? Když se usměje, je to, jako kdyby z černých mraků letní bouřky vykouklo slunce. Vlastně mnohem hezčí.

Přijde další noc. Už bude půl sedmé, mé myšlenky se opět stočí do útulné spirály beznaděje. Pojď sem, krásko, udělej zázrak...“

Odchází holky od vedlejšího stolu. Mluví o depresích svých předků. Á čtverka je popsána. Přijdou nové dva páry zájemců o místo vedle Marka. Začnou se hádat.

„Promiňte, můžeme si sednout?“

„Ale promiňte, my už tu čekáme.“

„Ale promiňte, my už tu čekáme dávno.“

„Ale promiňte, my už jsme se ptali a máme to slíbené.“

Přichází ona, růžové dítě s větrným úsměvem. Mark se hlubokým hlasem táže: „Slečno, nemáte ještě papír?“ Ona se usměje nad tím, jak rychle stačil Mark pokrýt papír klikyháky a vrátí se k baru. Mark nepokrytý s otevřenou pusou sleduje pohyby, s jakými mu chystá tu další šanci pohlédnout jí do očí. Hraje Lou Reed a voní svařák se spoustou skořice. Mark se zastydí za to, jak v romantické onanii idealizuje to dítě. Jako by to na něm viděla, ani se na něj nepodívá.

Položí mu na stůl novou budoucnost a jemu se z té výzvy zatočí hlava. Dva archy je příliš daleko od další šance pohlédnout jí do očí.

Vidí černobílé fotografie na stěně. Ona roznáší večerní nápoje naděje. Mark se nemůže pohnout, dýchat, lidé vcházejí a zase odcházejí, setkávají se a loučí, platí.

Náhle stojí před ním. Kasíruje holky od vedlejšího stolu. Mark si všimne nerozlučitelného tetování na její ruce. Živoucí pramínky vlasů jí splývají z famózního drdolu na krk, který Markovi připomíná Pránu. Pocítí, jak se mu teplo rozlévá tělem, minulostí i budoucností. Pocítí novou sílu popsat oba ty zasané papíry a požádat o další, třeba tři, vždyť čas je rovná plantáž a smrt tak blízko.

Chce se hrát, ale už se nechce potit. Křiví tvář a pero klouže po papíře jako namydlený blesk. Nepohrdne ani klišé, pokud by ho k ní mělo dostat, ani podvodem – popsat jen jeden papír, druhý zatajit a říct si o další.

Místnost je plná chladivého žáru její nevšímavosti. Jako už dříve toho dne, cítí Mark, že všechno je možné, všim existuje cesta, teď ji vidí, jasně ji vidí a ruka ho bolí, tak ji nechá padnout a...

Už nemůže, udělal z ní anděla, už se na ni nedokáže ani podívat. Dává si ruku před oči a pokládá si do ní hlavu. Právě v tu chvíli na něm spočinou její oči, uspíší jeho trápení. Růžové dítě se stydlivě poškrábe ve vlasech, jejich pohledy se zase najdou v džungli hospody.

Mark pohlédne za obzor své momentálnosti – ztuhlý a shrbený nad papírem, s povislými rty i víčky, ale s odhodlaností vydržet psát, přestat psát a všechno zničit. Pokračuje, protože neví, čím jiným zaplnit život. Zaplní papíry slovy jako dým jeho plíce, čas bude ubíhat utěšeně. Ale pokud chce tu dívku poznat, musí zapomenout na papír, přetvilit své písmo do činů, do maximálně smysluplné aktivity, jež dotvoří jeho prázdnotu do tvaru a nejen to...

Co Mark chce, co jediné ho rozešťastní, je něco z jiného světa, něco odjinud. Věří, že je to právě ta dívka. Jeho víra ho blaží, ale bojí se ji potvrdit. Bojí se, zda je on sám ten pravý.

Na záchodě si připadá ve formě. Zeptá se růžového dítěte, jestli nemá ještě papír.

„No jasně,“ usměje se a podá mu jich tentokrát pět. Její kolegyně zachytí jeho zoufalý pohled. Vráti se na záchod a odplivne si. Už si nepřipadá tolik ve formě. Mne si ruku rozbořil psaním a prohrábne si vlasy. Opájí se myšlenkou na svůj divadelní debut. Už se ani nedokáže usmát.

„Zpočátku to s ním bylo super. Byl pozorný, opatrný, nežný, velkorysý a ze všeho nejvíc – veselý. Ale potom jako by ho to přestalo bavit. Věděla jsem, že mě pořád miluje, snažil se to vrátit zpátky. Přestal pít, ale mělo to opačný

efekt, než zamýšlel. Mizel na dlouhé dny a já nevěděla kam. Věděla jsem, že mě nepodvádí. Ani nemohl. Vlastně bych byla radši, kdyby mě podváděl.“

Přestal komunikovat. Už nebyl hravý. Lidi ho pořád sledovali, ale už jen tak po očku. Nehleděli na něj jako předtím, jako by byl kometou, která proletí jednou za tisíc let.

Teď byl měsícem. Jednou za měsíc se vyhoupl na nebe a ukázal cestu ostatním. Pak zmizel. Ale takových lidí je spousta. Myslím, že se rozdal. V posteli to bylo pořád dobrý, ale jakmile bylo po všem, pohled se mu vyprázdnil jako koule.

Jednou za mnou přišel do Kávovarny. Krvácel, ztrácel se. Ten pohled mě fascinoval víc než cokoli jiného. Snad proto, že nešel uchopit. V tom byl velmi svobodný, ale taky ztracený. Pak ta krev z jeho očí zmizela, byl tam jen hluboký smutek. Kdyby do nich někdo foukl, vyprášíl by se z nich popel. Pro jeho oči nebylo úniku, ať s nimi tékal, jak tékal. Nemohl najít klidný kout. Natočila jsem mu pivo, seděl tam jako poprvé, vypadal skoro stejně. Byl celý v černém – černé rifle, černá košile, jen jeho černé vlasy nebyly mokré. Byly světlejší – snad z toho, jak se pořád někde válel v trávě na slunko. Ale já jsem neměla chuť se schovávat, ani potřebu. Jsem od přírody veselá. A stejně vám tady nedokážu říct, co mezi námi bylo. Byl zvláštní, fakt zvláštní, nedělal nic jako ostatní. Byl jedinečný – to na něm vlastně bylo jediné zajímavé. Zatraceně zajímavé. Ale osamělé. Možná jsem pro něj byla příliš obyčejná, mohl mít spousty jiných,

foto archiv A. E. Ch.

Adam El Chaar se narodil roku 1984 ve Zlíně. Absolvoval gymnázium, nyní studuje v Praze žurnalistiku, občas pracuje jako novinář.

INZERCE

**RUBB
RUBB
RUBB**

t ó n y
b a r v y
v ů n ě
k l u b
o b c h o d
č a j o v n a

Mánesova 87, Praha 2
(metro A, stanice Jiřího z Poděbrad)

Otevřeno denně kromě neděle
od 10 do 22 hodin

souvislosti 2/2011

Dvořáková
Hilský
Kořená
Denemarková
Ajvaz
Štěpánová
Milotová
Deml
Borkovec
Eich
Šrámková
Karpatský
Seifert
Aichingerová
Jan M. Tomeš

www.souvislosti.cz

PÍSMENA SNU A PŘÍBĚHY SKUTEČNÉHO ŽIVOTA?

Martin Skýpala: Příběhy písmen Protimluv, Ostrava 2010

Martin Skýpala (nar. 1976) je básník-solitér, jenž má už leccos za sebou a zjevně se nebojí vydat na neprobádaná území. Zatímco předchozí *Ruční práce* byly svébytným průzkumem možností a podob moderní lyriky, nová sbírka *Příběhy písmen* se vydává do zcela jiných krajin. Do krajin epiky. Nevím ovšem, zda v případě Skýpalovy poslední knihy lze mluvit přímo o epice. *Příběhy písmen* tvoří spíše mikropříběhy, žurnalistické momentky, výňatky z chorobopisů a životopisů našich bližních zanořených do neblahé české současnosti.

Skýpala se v knize projevuje rovněž jako konceptualista, protože žádný z hrdinů, herců či postav této sbírky (např. matka snící o založení stavebního spojení synovi, jenž byl otcem vyhnán z domu; bezúhonný manžel sledující po nocích temné porno; trable dívky měřící 217 centimetrů apod.) nenese obyčejné jméno, ani jméno-znak či jméno-metaforu, ale právě pouze písmeno: např. Pan V, Paní R, Paní V, Paní G, Pan M, Pan P nebo Pan B a tak dále. Dvě interpretace nám toto tvůrčí gesto nabízí. Buď zde máme konkrétní, „skutečné“ osoby, jejichž jména byla zamlčena, aby bylo zachováno soukromí aktérů, anebo zde máme co do činění právě s abstraktním schématem, kdy nečteme skutečné osudy, ale pouze jejich reprezentace. Sám se kloním spíše k druhé alternativě. Napětí mezi jakousi až matematickou abstrakcí a kronikářskou potřebou vtělit do jednotlivých příběhů či

sekvencí maso skutečnosti potom provází celou sbírku.

Nevím, zda lze Martina Skýpala v této knize pokládat za všemocného autora-demiurga, jenž právě písmenům vdechuje nový život a odívá je lidskými příběhy, či zda jej nazřít jako autora-stín, jehož tvůrčí gesto se vzdává osobní senzibility a rozpouští ji do vizí cizích lidských osudů. Nemohu se ani po roce rozhodnout, která z uvedených možností je platná. Ostatně je dost možné, že za veškerými písmeny-osobami se skrývá nakonec Skýpala sám a s ním i různé vrstvy a složky jeho psýché, ať už ty bezprostředně aktivní, nebo ty zděděné po předcích, tzv. archetypální.

Co mně však na knize trochu vadí, je objektivizující žurnalistická dikce, která příliš neodlišuje slova: „[...] všechno v noci obětoval tmě a svým temným spádům / [...] / a jemu před očima deflují / ty temné obrazy předešlé noci / [...] Na všechno hledí prizmatem těch temných chvil“ (báseň *Pan V*, zvýraznil J. Ř.). Jazyk sbírky je zkrátka posunut do letargické obecné češtiny. Chápu, že strohost a chlad, jak se o něm v krátkém doslovu zmiňuje Jiří Macháček, patří ke stylotvorným prostředkům, nicméně nebezpečí této metody vězí v tom, že jednotlivé portréty budou vlastně zaměnitelné, že životní šed či prázdnota, vyvěrající z daných lidských osudů, se stane i charakteristikou knihy samotné. Sbíрку ovšem rámuje básně, které od přísně realistického pólu poodcházejí. Delirantní dojem či dojem tíživého snu je ostatně ve sbírce přítomen jaksi imanentně. Skýpala tohoto dojmu dosahuje četným užitím střihových pasáží a výpustek, zkrátka umných koláží jednotlivých veršů. Úvodní báseň *Zvěstování* a závěrečná *Pan W* mají však ve svém

centru přímo zázrak, událost vymykající se strohému popisu a především strohé možnosti skutečnosti. Nuže, ve *Zvěstování* ihned potom, co je hlavní postavě básně oznámeno, že jeho dcera je těhotná, sledujeme jak v televizním projevu: „Prezident hovoří o tom, že Bůh neexistuje. / Popírá neomylnost Svatého otce ve věcech víry. / Pan J začne řvát.“ V závěrečné básni zase pan W poté, co jej na Úřadu pro registraci písmen odmítli zaregistrovat: „Jednoho dne prasknul dveřmi a beze stopy zmizel. / V novinách psali, že se rozplynul v kolektivním nevědomí.“ Co tedy říká toto rámování? Co tyto dvě víceméně hyperbolicky ireálné situace naznačují o způsobu čtení Skýpalovy sbírky?

Zdá se mi, že *Příběhy písmen* jsou kniha probdělých nocí, kdy jednotlivé lidské osudy přicházely k autorovi jako přízraky s nevyspalými očima. Jejich ukotvení v bytí životě, v současné realitě je zřetelné, ale přesto jakoby stále mlžné, přízračné a neskutečné. Ostatně už zmiňované autorské gesto, ona redukce jednotlivých aktérů básni na pouhá písmena, dává celému univerzu knihy značnou potutelnost. Zkrátka ať jednotlivé příběhy páchnou tu více, tu méně reálnými životními předobrazy, ve chvíli, kdy jsou jim vtíštěna místo jmen písmena, nemůžeme se s jejich osudy zcela ztotožnit.

Nejde nakonec o to, zda Skýpala v *Příbězích písmen* hodnověrně uchopuje okolní skutečnost, nejde o to vyjmenovávat nejrozumnější rekvizity dneška a vůbec soudobého jha. Ano, v knize jsou, a našly by se důkazy pro to, že celá atmosféra sbírky je pokryta jakýmsi šedým pelem let normalizačních. Což by mělo logiku, jelikož osudy jednotlivých postav v těchto dobách bez-

pochyby koření. Ovšem básnická sbírka není sociologická studie a nemusí vydávat počet z hodnověrnosti faktů. Každá sbírka se snaží vytvořit svébytný kosmos, jedinečný a svým způsobem na bytí skutečnosti nezávislý, ať už se k této skutečnosti sama hlásí, či ne. Platí to i pro *Příběhy písmen*. Jejich hodnota myslím nespočívá ve faktografické či dokumentární výpovědi, nýbrž právě v básnickém odhodlání stvořit si vlastní svět, vlastní prostor.

Nehledal bych proto tolik spojitost Skýpalovy knihy s básnickými sbírkami, jež si daly za úkol tlumočit kolektivní zkušenost, např. se slavnou Mastersovu *Spoonriverskou antologií* nebo s *Rečí mrtvých* Radka Fridricha či Staňkovým *Shakespearem na piercingu*, kde v závěru knihy defilují zjevené obrazy herců-skutečných osob, jejichž totožnosti se básně týkají. Nevidím nakonec ani spojitost s některými sbírkami Petra Motýla, které přímo portrétní určitý kraj či výsek místa – např. sbírky *Lahve z ubytovny*, nevydané *Městečko pod lesy* či poslední *Kam chodí uhlí spát*. *Příběhy písmen* jsou sice vzdáleni příbuzní těchto sbírek, ale ve svém jádru těží z jiných hlubin. Zde se za všemi písmeny skrývá víc tíživý sen než skutečný život. Ostatně život je sen a Martin Skýpala to myslím dobře ví, jen to nestaví na odív.

Sbírka *Příběhy písmen* je pro mne tedy nakonec dílem jedné velké snící imaginace. Její příběhy a materie jsou vlastně výtrysk čiré obrazotvornosti, zacilené ale úplně jiným směrem a k jinému účelu, než jak tomu bývá zvykem. To je právě to vzrušující, co nutí knihu opakovaně číst, vracet se k ní v pravidelných intervalech a vést s ní dialog.

Jakub Řehák

INZERCE

FILHARMONIE HRADEC KRÁLOVÉ A ČESKÝ ROZHLAS 3 - VLTAVA

1/11/11
FILHARMONIE HRADEC KRÁLOVÉ
PAVEL ŠNAJDR DIRIGENT
HANS WERNER HENZE / JÖRG WIDMANN / YORK HÖLLER

4/11/11
SYMFONICKÝ ORCHESTR ČESKÉHO ROZHLASU
MARRIT GERRETZ-TRAKSMANNOVÁ KLAVÍR
KASPAR ZEHNDER DIRIGENT
ARVO PÄRT

8/11/11
FILHARMONIE BRNO
JAN-FILIP TUPA VIOLONCELLO
PETER VRÁBEL DIRIGENT
IANNIS XENAKIS / WOLFGANG RIHM / MATTHIAS PINTSCHER

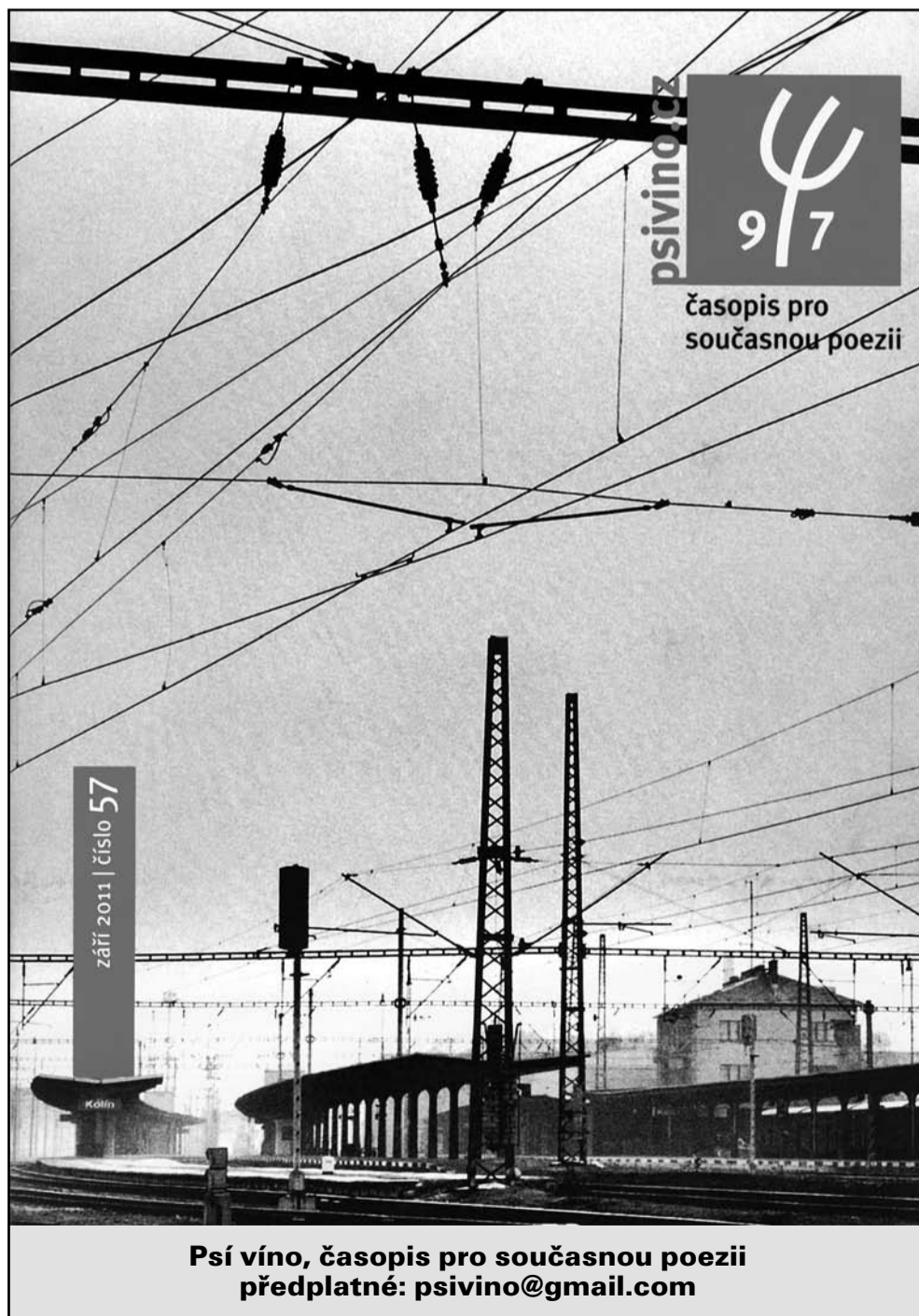
11/11/11
HUDBA HRADNÍ STRÁŽE A POLICIE ČR
FILHARMONIE HRADEC KRÁLOVÉ
PLK. VÁCLAV BLAHUNEK DIRIGENT
STANISLAV VAVŘÍNEK DIRIGENT
KAREL HUSA / JOHN CORIGLIANO

www.hfhk.cz

Hudební FORUM HRADEC KRÁLOVÉ

:: SÁL FILHARMONIE HRADEC KRÁLOVÉ
:: PRÍMÉ PŘENOSY NA ČRO 3 - VLTAVA
:: KONCERTY SE SVĚTELNÝM DESIGNEM
:: ZAČÁTKY KONCERTŮ VE 20:00
:: VSTUPENKY: TEL.: 495 211 375 • WWW.HKPOINT.CZ

HRADEC KRÁLOVÉ
MINISTERSTVO KULTURY
SGJW
ROZHLAS
HARMONIE
DNES
PETROF

psivino.cz

9/7

časopis pro současnou poezii

září 2011 | číslo 57

Psí víno, časopis pro současnou poezii
předplatné: psivino@gmail.com

Ne každý si to uvědomí, ale *Pán z Ballantrae* je příběh o tom, jak se stále vrací jeden a tentýž mrtvý. Především pak o tom, jak nepotlačitelně se navrácí druhé já. Kořen má ten román už ve Stevensonově podstatě a taky v Poeově povídce *William Wilson*.

„Vše“ má ostatně zárodek v Poeovi, když věc nadsadím – a není divu. Autor *Havrana* zosobňoval nejčistší možné ego muže sedraného utrpením na dřevě a třeba i Verne mu vděčí za mnohé. *Do středu Země*, *Osm set mil po Amazonce* ani *Ledová sfinga* by byly nevznikly bez Poeova doteku a *Cesta kolem světa za osmdesát dní* je vlastně jen razantním rozvinutím *Tři neděle v týdnu*, které předtím Verne recenzoval! Ale ke Stevensonovi.

Mezi prací na první (a lepší) části *Pána z Ballantrae* se procházel kopci v dlouhém kabátě z bizoní kůže, ve vysokých botách a v klobouku. Nepředstavujeme si ovšem, že se vracel do tepla. Nejen dle legendy mu občas zamrzl i kalamář! Právě v tom kraji žil ostatně specializovaný lékař zdůrazňující smysl čerstvého vzduchu pro potlačení tuberkulózy a možná to byl on, kdo Loua odradil od plánované cesty do Colorada. I kdyby ne, cítil se spisovatel během oné zimy skvěle a pracoval na svém nejlepším románu „s velkou vervou“.

V roce 1915 otevřeli také ve vsi Saranac Lake Stevensonovo muzeum a uchovávají původní nábytek, pramen vlasů i brusle, na nichž se literát proháněl po jezeře. A také podepsanou podobiznu, kterou o tehdejších Vánocích věnoval příteli Henrymu Jamesovi (1843–1916). „Mezi Robertem a Fanny šlo o tak šťastné a romantické manželství, jako by je sám popsal v některé knize,“ viděl specifickou rodinu zakladatel psychologické prózy i autor děsivého hororu o dětech a vychovatelce *Utažení šroubu* (1898). „Počátkem i koncem Robertova evangelia je dětství a on jako málokdo chápal, že děti nežijí ve stejném čase jako my, nýbrž uvnitř jiné, báječné epochy.“

A velké dítě Lou? Stárl, bohužel, a mytické epoše se chtěl vzdalovat. Je jenom otázkou, nakolik se jí zuby nehty přidržoval i díky obměnám prostředí – a nakolik se díky cestě naopak zkoušel „pochlapit“ a jaksi vyvázat. V létě 1888 chtěl každopádně uskutečnit vysněnou plavbu do „jižních moří“ a je paradoxní, že utíkal Británii zrovna ve chvílích, kdy se tam stal autorem století. Jeho popularitu totiž rozdmýchal *Jekyll a Hyde* umístěný na prknech znamenajících svět a rovných dnešnímu kinu. Hrůza proměn i sadismu uhranula masy a ženy omdlévaly a v Londýně navíc došlo

i ke skutečnému vraždění a vykuchávání. Znal snad Rozparovač novelu?

Kdo ji mohl neznat? Dodnes sice tápeme v temnotách a nevíme, kým Jack byl – zda třeba příslušníkem královské rodiny –, to léto však nemohl nezaslechnout titul skloňovaný ve všech pádech a v pozdějším románu Karla Alexandra *Znovu a znovu* (1979) je ostatně identifikován právě jako „Stevenson“. Při pohledu zpátky časem se zdá, jako by dobový tisk opravdu psal jen o dvou mužích z Londýna: o Rozparovači – a o Jekyllovi. O druhém z nich vznikla dokonce opera a byl i burleskně parodován, což vždycky signalizuje vrchol zájmu.

Stevenson u něčeho z toho nefiguroval a vzpomínal zatím, co mu roku 1880 vyprávěl básník a vydavatel sanfranciského časopisu *Overland Monthly* Charles Warren Stoddard (1843–1909) o jižním Pacifiku. Právě tento muž Loua „svedl“ jako ten

Ďábel v láhvi (pozdní Robertova povídka) a navedl ho na jižní kurz. Po sedmi letech manželství, totožných i se sedmi roky chrlení krve sublimovaného v literární dílo, se Stevenson okouzleně odhodlal plout ve Stoddardových stopách. Udělal dobře? Kdoví. *Idyly jižních moří* – jmenuje se slavná pokusitelova kniha z roku 1864, již uvěřil, a zvažme veškeré fazety pravdy. Stoddard navštívil jihomořské ostrovy už o čtvrt století dřív, navíc v jedenadvaceti letech. Mnohé se od té doby přece změnilo, asi jako i mladické vnímání tihne ke kráse a idealizaci; nu a Stoddard byl romantik, rozhodně však gay – a *Idyly* jsou „sladké a divoké“ dopisy přáteli. Chápal to Stevenson? Jen rok po návštěvě „ostrovního ráje“ konvertoval navíc Stoddard ke katolicismu. Lou na to nemyslel a v červnu 1888 najal ve Frisku jachtu Casco.

Ivo Fencel

VÝROČÍ

Karel Havlíček Borovský

*31. 10. 1821 Borová
†29. 7. 1856 Praha

Zle, matičko, zle

Poctivému hrozí jenom hlad,
zloději zas jenom šibenice;
český literát
má trampot více;
jemu hrozí hlad
i šibenice.

Allah Kebir

Pořád vedou hořké žalosti
básníci nad ztrátou mladosti;
včera jim dal Pánbůh dekret s třapcem:
„Budiz tedy básník věčným chlapcem!“

Poeta laureatus

Slavils na své idyllické lýře
mléko, trávu, kozy a pastýře:
pročež kladem na tvou hrobku
věnec slávy z kozích bobků.

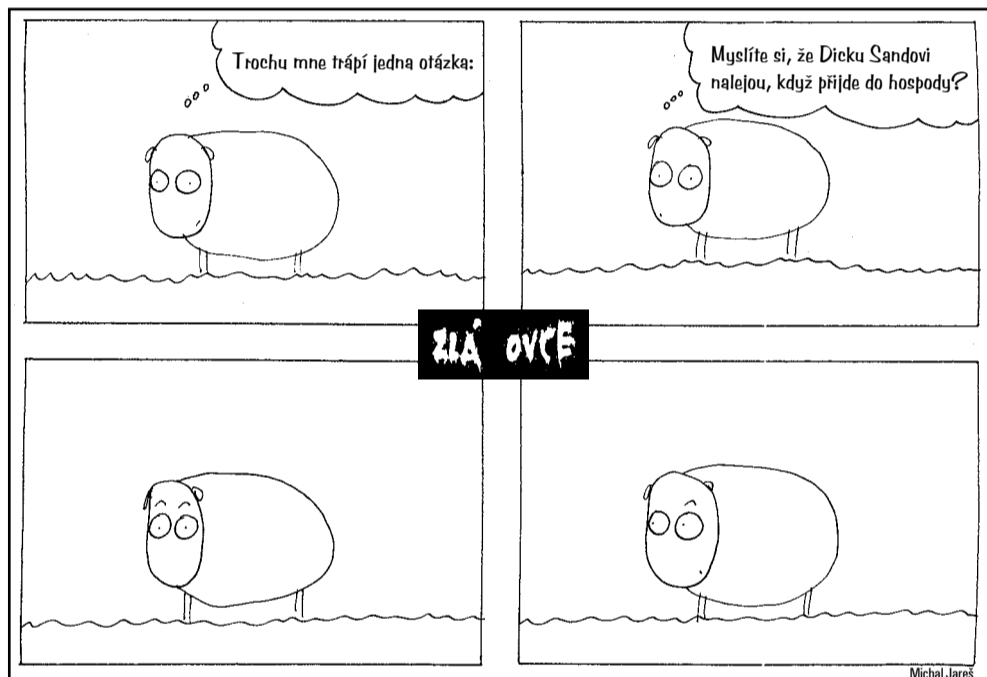
(Básnické dílo, 1950)

Portrét Karla Havlíčka Borovského

V říjnu si dále připomínáme tato výročí narození:

21. 10. 1961 Soňa Vybíralová
23. 10. 1951 Petr Hájek
26. 10. 1961 Václav Franc
27. 10. 1921 Karel Eichler
28. 10. 1921 Miroslav Matouš
29. 10. 1921 Radovan Krátký
31. 10. 1921 Čestmír Vidman

MEZI ŽÁNRY

Jméno romantického básníka **Josefa von Eichendorffa** (1788–1857) dnes většinou čtenářů patrně stěží něco napoví. Na severní Moravě si ho však připomínají mimo jiné pomníkem v obci Sedlnice u Nového Jičína a portrétem na zámku Jánský Vrch ve městě Javorník na úpatí Rychlebských hor na samé hranici naší země s Polskem.

Josef, svobodný pán von Eichendorff, pocházel ze slezské panské rodiny. Jeho životní směřování navždy ovlivnilo studium práv v Německu, kde se setkal s romantickou literaturou, které zůstal do své smrti věrný. Těžiště jeho především lyrické tvorby spočívalo v líčení krásy slezské přírody. Vedle poezie napsal také celou řadu románů a novel, z nichž největší proslulosti dosáhlo dílo *Ze života snílka* (1826), ale i divadelních her (*Poslední hrdina z Marienburgu*, 1830). Eichendorffovy texty byly natolik proslulé a působivé, že si je ke zhudebnění vybí-

rali přední skladatelé své doby, jakými byli například Robert Schumann, Felix Mendelssohn Bartholdy či Richard Strauss.

Na zámku Jánský Vrch, který sloužil dlouhá staletí jako letní sídlo vratislavských biskupů, pobýval von Eichendorff celkem dvakrát – v letech 1856 a 1857, a to na pozvání biskupa Foerstera, jenž byl jeho horlivým obdivovatelem. O chvílích, které tu básník strávil, svědčí jeho bohužel nesignovaný portrét, visící nad dveřmi komnaty číslo 24. Podoba muže na plátně však neodpovídá věku 69 let, ve kterém se zde básník vyskytoval. Jedná se tedy patrně o jeho podobiznu pořízenou minimálně o třicet let dříve, kterou biskup pro zámek získal později. Na něm je poeta zachycen jako typický hrdina, jakého známe z děl období romantismu. Povšimneme si především ostře řezaných rysů, jimž nekompromisně dominuje orlí nos. Pohled jeho tmavých očí je velice

foto archiv V. K.

soustředěný a plný emocí. Až chlapecké, úzce tvarované rty zjemňují celé vyznění tváře. Neutrálně hnědé pozadí a černý kabát dávají plně vyznít výrazu tváře.

Další připomínkou Eichendorffova pobytu v Javorníku je též kamenná lavička na zámecké terase, kde rád sedával a nechával se inspirovat pohledem do kraje. Do jejího opěradla je vytesán ozdobný nápis se spisovatelovým jménem a daty jeho dvou návštěv (na světě se patrně nenalezne návštěvník místního biskupského sídla, který by si na tomto místě nepořídil fotografii). Vedle portrétu von Eichendorffova visí na zámku ještě podobizna jeho současnika, biskupa Melchiora von Diepenbrock (1798–1853), který se též věnoval psaní básní.

Dalšími zajímavostmi tohoto místa je například dochované plynové osvětlení či nevšední sbírka dýmek.

Vladka Kuchtová

Ročník XXII. Vydává Klub přátel Tvaru. Vychází s podporou Ministerstva kultury České republiky a Nadace Český literární fond. Šéfredaktor Lubor Kasal. Redaktoři: Svatava Antoňová, Wanda Heinrichová, Michal Jareš, Božena Správcová (zástupkyně šéfredaktora), Michal Škrabal. Tajemnice Martina Vavřínová. Korektorka Petra Patáková. Předseda Klubu přátel Tvaru Pavel Janoušek. Adresa redakce: Na Florenci 3, 110 00 Praha 1, telefon 234 612 398, 234 612 399. E-mail: tvar@ucl.cas.cz. Redakci nevyžádané rukopisy, kresby a fotografie se nevracejí. Grafický návrh Lukáš Pertl. Sazba a zlom programy Adobe® InDesign® CS2 a Adobe® Photoshop® CS2 Lubor Kasal. Tisk Calamarus, s. r. o., Praha. Rozšiřuje A. L. L. Production, spol. s r. o., Mediaservis, a. s., PNS, a. s., Mediaprint-Kapa a redakce. Předplatné ČR: Call Centrum, tel. 234 092 851, fax 234 092 813, e-mail: predplatne@predplatne.cz, http://www.predplatne.cz; redakce Tvaru. Předplatné SR: L. K. Permanent, s. r. o., P. P. č. 4, 834 14 Bratislava, tel. 00421 7 444 537 11, fax 00421 7 443 733 11. Objednávky do zahraničí: A. L. L. Production, spol. s r. o., Hvozďanská 3-5, Praha 4 a redakce Tvaru. Předplatné může být hrazeno v eurech. Distribuce pro nevidomé: Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých ČR - SONS - Na Harfě 9, P. O. Box 2. 190 05 Praha 9, tel. 266 03 87 14, http://www.braillnet.cz